

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: на годину 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: на год. 10 фор. или 20 динара у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се *P. J. Ođavību*, власнику и уреднику „Нове Искре“, Капетан-Мишина улица, бр. 8. Рукониси се не враћају; накнадно тражење појединих бројева извршује се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити само за откупну цену. —

Бежанка

— ЗАР. Р. ПОПОВИЋ —

Стевану Сремцу

Траја клисар цркве Гвиланске, у Старој Србији, иде од општинара до општинара:

— 'Ајде, чорбаџи-Ђорђе, у општину — зове те иконом.

— Зар опет у општину?!.. Не ли јуче разрезивасмо вергију?! Сад се ипак тражи из конака неко плаћање!.. Не могу доћи, не могу... Поздрави се тако икону: у големој сам работи — не могу данас доћи...

— Ама, чорбаџи-Ђорђе, нема ништа из конака, већ дошла једна бежанка да се суди.

— А, бежанка?!.. — разведри се лице општинару Ђорђу. — А одакле је?

— Из Могила.

— Е... Горњоморавка!.. 'Ајд', доћи ћу, доћи ћу...

Упути се Траја Живку Карчету...

Живко прекретно ноге, седи на дућану... сад баш отворно кутију с бурмутом и шмрче.

иконом — намесник митрополитов, прота.

вергија — данак.

конак — полиција.

бежанка — девојка која је одбегла момку.

— Чорбаџи-Живко, да дођеш у општину — поздравно ти се иконом.

— Е, у општину... сваки дан у општину, како да не!.. А дућан коме да оставим? Чавкама, а? Сјам сам, видиш добро... кажи икону да не могу доћи... Можда се опет тражи нека вергија, а?...

— Не, не тражи се ништа, него има да се суди једна бежанка.

— Е?!.. — викну општинар Живко и сагну се те погледа у дућан свога комшије. — Нема ми ту комшије, а чим дође, казаћу му да ми припази дућан и ја ћу доћи... Доћи ћу, Трајо, доћи ћу — поздрави се икону...

Прође Траја поред дућана Хаџи-Павина: нема га у дућану.

— Где ли га сад могу наћи? — пита се Траја.

— 'Ајд' да га потражим код куће...

Таман Траја пред врата а хаџија на вратима:

— Које добро, Трајо?

— Све добро, хаџија... Пратио ме иконом, да ти кажем да дођеш у општину.

— Ух, брате, опет у општину!.. Опет се нека глоба тражи... знам, глоба!.. Кажи, Бога ти, икону да не могу доћи... Ето не могу никако доћи!.. Пошао сам у лојзе...

имам дванаест аргата... знаш, дванаест аргата... па треба људе да обиђем. Тако кажи...

— Па, хаџија, сврши работу у општини, па онда иди у лојзе — и онако ти је на путу... Нећеш се много забавити: има само да се пресуди једна бежанка.

— А... бежанка?!... — рече хаџија и почела се бо потиљку. — Е, 'ајде да дођем... да дођем... Кажи иџионому да ћу доћи... сад ћу доћи...

— Баш тебе тражим, чорбаци-Маринко, — рече Траја, сретнувши општинара Маринка на улици.

— Што има, што нема, Трајо?

— 'Ајде у општину — зове те иконом; дошла једна бежанка...

— Е?!...

— Јест, јутрос дошла и сад ће да се суди.

— Добро, добро, доћи ћу... Ама што је донео ракију овај Јован Карин!... Мелем!... Не знам где је нађе!... Кад будеш данас узимао ракију... знаш... од њега да узмеш!

— А, а, — заврте главом Траја, у знак пристајања, и пође кући чорбаци-Васиној.

— Снашка-Доко!... Тражих Васу у механи — нема га. Да ли неје дошао дома?... Зове га иконом у општину...

Престаде Дока да мете по чардаку, и кад чу да Васу зову у општину, помисли да је то или за какву ангарију, или за какву вергију, — те одговори:

— Неје дома, неје; ако неје у механи, не знам где ће бит'...

— Питај зашто се скупља општина? — шапну Васа кроз прозор из собе у којој бројаше новац да исплати пиће добивено из Скопља...

— Чујеш, Трајо! — викну Дока Трају, који беше пошао. — А зашто се скупља општина?... Како да кажем њему (мужу), ако дође?

— Па... ништа... Има да се суди једна бежанка.

— Добро, добро... казаћу му, чим дође. Он ће скоро доћи... сад ће доћи... Казаћу му, ич не брши...

* * *

У порти црквеној у хладу иза цркве седи иконом.

Како који од општинара дође, прилази руци икономовој, дотаче се капе на глави и говори: „Благослови!“

Иконом свакога прекрсти, пружи му руку и одговори: „Да си благословен!“...

— Можемо и овде да свршимо посао, да се не пењемо на чардак, — говори иконом.

— Можемо, можемо, — одговори Маринко. — Овде је убаво: хладовина, зелена мека трава; а на чардаку тврде штице...

Живко Карче вади из појаса бурмутицу... држи је у левој руци, лунка је десним кажипретом и великим претом и смешка се... отвара је и нуди икономи и остале и говори: „Бујрум!“...

аргата — илдичар.

ангарија — кулук.

штице — даске.

бујрум — дозволи, заповедај.

— Право да ти кажем, икономе, — узима бурмут и говори Хаџи-Пава: — ја се упланих да неје опет из конака каква глоба, каква ангарија, те и не хтедох да ти дођем.

— Море, тако и ја, — говори Живко Карче и смеје се.

— Не може се више давати! — рече Ђорђе и уздахну.

— Хвала Богу, кад неје друго по бежанка да се суди... Колај работа!... На овакво свакад ћемо ти доћи, — а, шта кажеш, Васо? — упита Маринко и намигну...

— Камо их, где су та бежанка и тај момак? — пита Хаџи-Пава.

— Ето их, — показа иконом главом... — 'Ајде, Трајо, викни их нека дођу...

Под чардаком у углу стоји бежанка. Руку је дигла и метнула над очи, а у руци јој бела марама, те јој покрива и лице и груди... До ње је свекрва... Мало, мало, па приђе снаси... шапне јој — пита је: је ли гладна, је ли жедна? Свекрва држи под мишком бошчу, а у бошчи је сомун; развије бошчу, ломи комад, пружа га снаси... снаха неће... а она се повајка, повајка, па га поједе. Опет мало после то исто учини; снаха једва прими један комадић, остало свекрва поједе...

Свекар седи на земљи, леђа наслонио на зид и пружио чибук те пуши. Поред себе спустио шарену торбу. Често би се окренуо жени и рекао би јој да припази на снаху...

Момак стоји подаље од њих, у страни; гледа то у цркву и оне шаре на њеним зидовима, то у суседну кућу и оне девојке које везу на чардаку; баџи поглед на небо, па спусти на земљу, загледа се у своје нове чаране, нове црне чакшире, преко којих су ниско испод колена шарене дигге, чије кићанке одскачу од листова при сваком његову кораку. Често пута као случајно окрене се к девојци и погледа је онако испод ока, а она њега испод беле мараме...

— 'Ајдете!... — викну Траја, и у исто време позва их и главом и руком.

— А где су отац и мајка девојчини? — упита иконом. — Зовни и њих.

— Они су овде у Станковој механи, — рече Траја и отрча, те их позва...

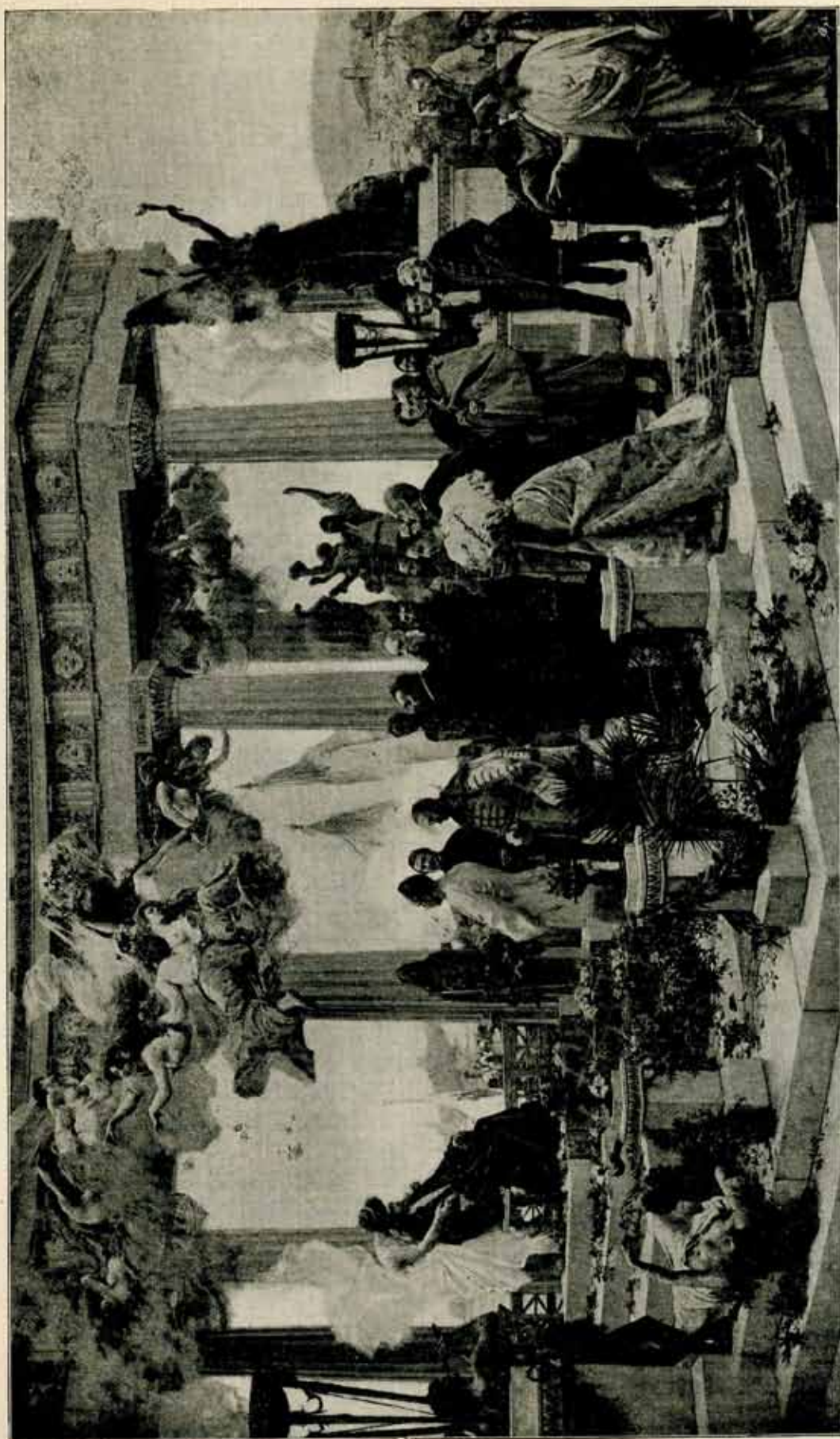
Пошто сви приђоше руци икономовој и добише благослов — родитељи девојчини стадоше на другу страну, подаље од родитеља момкових...

Мајка снаждена... често погледа у своју кћер... погледа, па уздахне... А отац никако и не гледа на ону страну, а кад баџи поглед — тај је поглед оштар, љут, крвнички... Само дува на нос...

— Одакле беше ти, роде? — пита иконом оца момкова...

Општинари прелећу очима по свима; дуже им се погледи задрже на момку, а најдуже на девојци...

дигге — подвезице.

БЛАГО БУКОВАЦ

ХРВАТСКИ ПРЕПОРОД

— Ја сам... из Витине.
 — А, тако!... А како ти беше име?
 — Недељко.
 — Јест, јест... Чиј ти беше, Недељко?
 — Стеванов.
 — Ти беше од Перића?...
 — Јест, од Перића... одељаци смо...
 — Добро, добро... А како ти име, бре момче? —
 ушита иконом момка.
 Момак гледа преда се и ћути...
 — Чујеш ти што те питам?
 Отац одговори:
 — Арса.
 Момак диже главу и сâм прошапута:
 — Арса.
 — Колико имаш година, Арсо?
 Арса слеже раменима:
 — Не знам...
 — Па... оче икономе... — рећи ће отац момков: —
 Арса се родио онога лета кад оно Ђерекарци убише
 нашег одељака Ристу.
 Насмејаше се општинари; а Хаџи-Пава рече:
 — Откуд ми знамо кад је то било!...
 — Да ли ти знаш колико ти има сину година? —
 окрену се иконом матери момковој.
 — Па... не знам, Бог ми душа!... ама имаће осам-
 наест година... стар је већ!... Његови су вреници Мирко
 Стошин и Сима Ивков.
 — ?!...
 — Е... — настави мајка: — знам кад оно *Госпо-*
дин (митрополит) беше дошао у Биначки манастир, Арса
 ми је био малечак... тако од две године... и ја сам га,
 знам, носила у манастир.
 Уђуташе сви.
 Иконом промисли... прорачуни нешто у глави и
 онда рече:
 — Е онда је у седамнаестој години.
 — Можда, — одговори отац момков. — Ова моја,
 видиш, поарно зна од мене...
 — А колико има година девојци? — ушита иконом
 девојчина оца. — А, Величко?
 — Не знам!... — љутито одговори Величко.
 — Е, не знаш!... Како то као отац да не знаш?!...
 — Не знам, не знам!... — набуенито одговори.
 — Па види се да ће имати на петнаест година, —
 рече Живко Карче... — А, мори! Колико имаш година?...
 Девојка не скида мараме с очију... Ћути.
 — Скини ту мараму, скини, па гледај. Неси була,
 но ристанска вера! — говори општинар Маринко.
 Девојка спусти руку на појас.
 — Како ти је име, девојко? — пита је иконом.
 — Крејана, — одговори свекрва.

Ђерекарци — Арнаути из села Ђерекара.
поарно — боље.

— Тебе питам, — понови иконом: — ти ми кажи
 како ти је име!
 — Кажи, не бој се! — шапну јој свекрва.
 — Крејана.
 — Па, колико ти је година, Крејано?
 Крејана слеже раменима.
 — Имаће шеснаест — седамнаест, — одговори
 свекрва.
 — Кажи ти! — окрену иконом матери девојчиној.
 — Не знам...
 Иконом поћута, па онда опет ушита:
 — Имате ли још које дете после Крејане?
 — Дао Бог.
 — Колико?
 — Па... имамо Ристу и Јованку.
 — Колико има година Риста?
 — Па... коџамити је, имаће двамаест — тринаест
 година.
 — Има, џанум, година девојка, има — то се види,
 — рече Хаџи-Пава.
 — О, о!... има, има, — потврдише и остали.
 — А да несте род штогод? — пита иконом.
 Величко ћути.
 — Несмо ништа род, — одговори Недељко.
 — Е, Арсо... кажи ти нама: што си дошао с овом
 девојком? — пита га иконом.
 Арса се смеје и окреће главу у страну...
 Општинари гледају Арсу и смеју се...
 — Кажи, кажи, Арсо, зашто си дошао у општину?
 — понови иконом.
 — Па да се суди — а зашто друго! — рече оп-
 штинар Ђорђе. — Је ли тако, бре?
 — А, а, — одговори Арса потврђујући то и главом
 и смејући се.
 — Хоћеш ли да узмеш за жену ову Крејану, а?...
 Арса обори главу и опет се насмеја...
 Насмејаше се и остали...
 И девојчин отац погледа у Арсу, а мати погледа и
 уздахну...
 — Реци: хоћеш ли или нећеш?...
 И отац и мајка упреше погледе у њега, а отац ће
 му помоћи:
 — Хоће, како да неће!...
 — Кажи ти, Арсо, кажи, — говори иконом: —
 тебе питамо!...
 Арса ћути...
 — Де, де! — храбри га иконом.
 — Па... да нећу не бих ни дошао...
 — А, тако!...
 Смех...
 Девојчин отац помакну се још један корак у страну
 и духну на нас...
 — Е, кажи сад ти, Крејано, да ли те неје ко пре-
 варно или силом довео овде?...

коџамити — прилично велики.

Крејана покри лице марамом...

— Преварили, преварили... поце, — умеша се отац њен... — Све је то учинила она проклета Баба-Стојна.

— Неје Баба-Стојна, неје нико преварио: сама је дошла, — одговори отац момков.

— Ко?! Зар она да дође сама?!... У твоју кућу да дође?!...

— У моју кућу, у моју — зашто да не!... Зар је твоја кућа боља од моје?!...

— Чекајте, чекајте! — виче иконом... — Да питамо девојку, па ако она рекне да је преварена, нека је татко води дома.

— Јест... да седи дома да чува татка! — рече отац момков.

— Но зар да буде бежанка да је целог века корите?!... — одговори отац девојчин.

— Па што ће, кад ти тражиш за њу пет кеса!')

— Ко?!... Море, не бих ти је дао ни за десет кеса!...

*) једна кеса вреди пет стотина гроша (100 дина).

— Станите људи, да испитамо девојку, па се после свађајте колико хоћете! — виче Хаџи-Пава.

— Кажи, ти девојко, да ли те је ко преварио или силом довео овде? — понови иконом.

Девојка ћути...

— Кажи, кажи слободно! — рече Ђорђе.

— Цак!... — учини девојка.

Отац њен пође да иде.

— Стој, Величко, стој! — викну иконом.

Величко стаде и окрену главу.

— Па... хоћеш ли, Крејано, да пођеш за Арсу?

Девојка ћути.

— Говори, говори, да чујемо!

Опет ћути... свекрва јој приђе ближе.

— Скини ту мараму с лица и кажи! — рече иконом.

Свекрва се таче њене руке и она је спусти.

— Кажи што те питамо!...

— Хоћу!... — прошапута Крејана.

Весели жагор...

(свршило се)

Успомена

Опет пролеће са ружама својим, —
Љупки, ружични дани!
Под багрењем често замишљен стојим...
Ах, златни моји дани...

— — Пролеће беше. На малој тераци
Сеђасмо ја и она;
У очима њеним блистави зраци,
Негде плакаху звона...

Опет пролеће са ружама својим, —
Љупки, ружични дани!
Под багрењем често замишљен стојим...
Ах, златни моји дани...

И читих јој песме Пола Верлена,
Слатке, страсне шансоне:
И осетих како главица њена
Полако, тихо тоне

На груди моје појудне и преле.
— — И растасмо се тада...
А после јесен; свугде руже свеле,
Дани ббла и јада. —

ДУШАН МАЛУШЕВ

Девојка у данашњем друштву

Где год се обрнете, ма шта да предузмете, у ма којем доба живота, у ма којим околностима и приликама, пред вас стално избијају разна питања, наступају моменти, у којима се без сарадње, без суделовања своје родбине, својих пријатеља и познаника чисто плашите да ма какву дефинитивну одлуку донесете. То се нарочито односи на

решавање питања која, бар у ширим потезима, одређују живот у будућности. Таква су питања многобројна. Оно што се зове кућа, породица, васпитање, друштво нису ли зар све то појаве које вам, тако рећи, свакодневно на- турају поједине и веће и мање теме на решавање? Претресати таква питања, вентилисати их, посматрати их са

разних тачака гледишта, поступак је, како се бар мени чини, који може имати само корисних последица. Из оне смесе разних мишљења и аргумената, баш као и у каквом хемијском процесу, искристалише се оно, у датом моменту најправилније решење, оно, што може највише критике да издржи а да не падне. Што код појединаца буде било више тих правилно решених питања од општијег значаја и интереса, у толико ће нам и читаво друштво бити савршеније, биће ближе оним крајњим циљевима, којима су тежила и теже сва друштва у свим временима и свима цивилизацијама. А већ је опште позната истина, да се сав људски рад своди искључиво на то, да, ако је могуће, све људство што мирније и са што више задовољства прође кроз овај живот и ступи у онај други, вечни.

Полазећи са те тачке гледишта, хоћу да изнесем неколико својих мисли и назора о теми, која нас несумњиво све интересује, а то је: о данашњим нашим девојкама. Признајем да је тема и сувише деликатна, али верујем да ће ми читаоци, ако би у мојем излагању било мисли с којима се не би сложили, узети у олакшицу моје најискреније намере, управо жељу, да наш девојачки подмладак буде све савршенији, све ближе ономе, што се у најидеалнијем смислу замишља под речју *девојка*. А је л' те, како сама та реч много каже? Како је велики и нескрпан свет који тај појам одређује? И баш е тога мени се чини да је нашем девојачком свету, да је нашем женскињу у опште, велика неправда наоношена, јер је њихову бићу много мање нажње поклањано по што су то оне заслужиле, по што оне у ствари на то права имају.

Док су још само под утицајем својих матера, велика већина наших девојака, из честитих породица, развија се на најздравијој, на најбољој основи, и како се само пожелети може. Поред родитељске љубави, она бескрајно силна појава што се зове породични морал, средство је за васпитање и учитељ је, којег никакав други учитељ ни васпитач не могу заменити. Да питате: шта је то управо што се подразумева под речју *породични морал*, тешко би се могло с неколико речи дефинисати и одредити. То су оне стотине, оне хиљаде ситних обзира и поступака што честити родитељи, а нарочито честите и чедне мајке свако невно примењују у раду и опхођењу свом са децом и у кући. Њена блага реч, њена опомена, њен укор, њен израз задовољства према детету васпитна су средства којима ни једна друга нису једнака. Кад то кажем, ја не правим никакву разлику између наших савремених, школованих и оних старих, нешколованих матера, а ако бих баш и правно какву разлику, признајем, правно бих је у корист оних старих, оних, као што се то обично каже, простих жена, али које су, вођене искључиво својим честитим душама и јаким породичним моралом, без икакве помоћи са стране, васпитале своје кћери, и спремале их за живот, ако не боље, а оне ни мало горе по што се данас деца васпитају.

Наравно, од мене је далеко и помисао да и данас гласам за тај стари, у нашем Београду већ на издисају начин васпитања. С временом и безбројним променама што су у развоју друштвеном наступиле, као неминовна последица наступиле су промене и у томе погледу.

Тек стоји као неоспорно, да од тих васпитних утицаја, што их мајке врше над кћерима својим, у највише случајева зависи сва будућност девојака. И оној најпотребнијој моралној јачини за живот тако пун искушења, и оном правом појимању дужности жене у браку, оном најпајетнијем суђењу у најразличитијим моментима што живот собом носи, и оној благости, скромности и збиљи, — свему томе научи се девојка у првој најсавршенијој школи, крај матере своје.

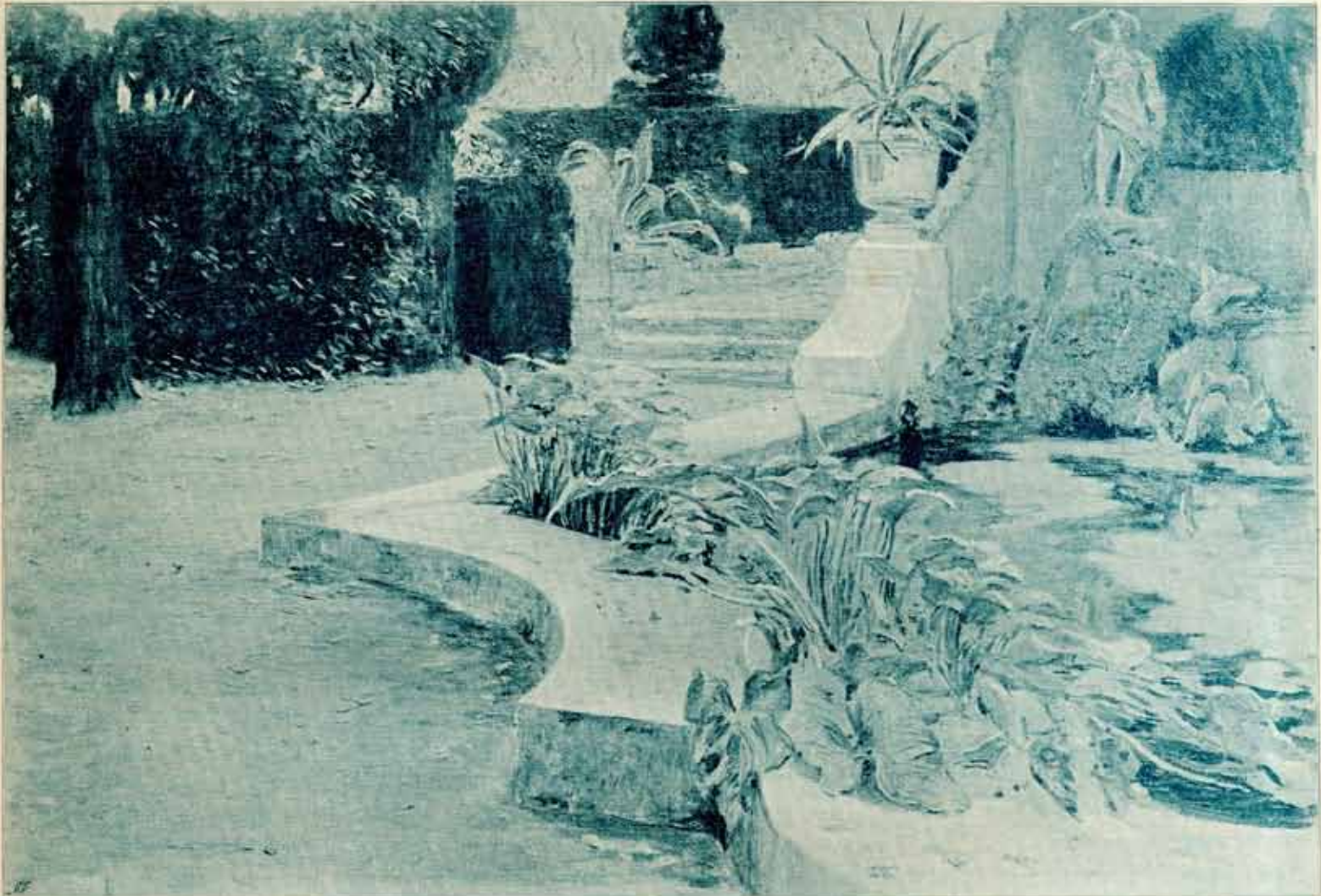
Само, на жалост, у нашем данашњем друштву искључивост материна утицаја не траје дуго. Чим дете порасте и, пр. пође у школу девојачку школу, на његов дух, на његову машту и осећаје почну да дејствују и спољни утицаји школе и друштва. Дотадањи његови узани хоризонти куће и породице од једном се почну да шире, и вазда нових импресија и појава почну да се утискују на његов ум, и да покрећу његову малу памет, и стицајем нових прилика, против благодетног утицаја мајчина, дижу се разни агенси и угрожавају га. И ако су у тим годинама девојчице још сасвим несвесне тих нових утицаја, по којима ће се међутим прекаљивати, и душевно и интелектуално формирати свака на свој начин, ипак, личне особине сваке од њих почну се манифестовати на њима тако, да се већ у тим годинама у свакој од њих почне јасно наговештавати будућа личност девојачка. Њихове симпатије и антипатије већ се тада почну испољавати и обележавати, и већ тада почне оно пребирање између њих, она душевна селекција, која ће их, у највише случајева, пратити кроз читав живот. И то су прва друштва у којима наше девојчице почну добијати оно што се зове друштвено васпитање. Тако подељене у мање више интимне кругове, иду девојчице из године у годину и од деце постају девојке. Пошто је међ њима, по свршеном школовању у вишој девојачкој школи или по пансионима, врло мали број оних које продужавају школовање било на Великој Школи, било по специјалним школама, то се оне, кад се већ задовојче, налазе све у више мање једном истом нивоу и општег знања и школске спреме. Наравно, међ њима има и таквих, које су, због бољих материјалних или других каквих околности, научиле и по који туђи језик, и научиле мало музике, али, пошто је ретка међ њима она која до краја корисно употреби тај свој вишак знања, ја о тим диференцијама нећу да говорим, јер у ствари саме те диференције ни мало или врло мало утичу на њих, да би се оне помоћу њих и видно истакнуле од осталих својих другарица.

О тим нашим девојкама, већ спремним за удају, изнећу неке своје мисли, не би ли и други, ма и за најкраће време, скренули мало више нажње на тај млади свет

који је не само најлепши украс и мерило свакога друштва, но и његова слика у будућности.

Не могу рећи све, али велики део наших Београдских удавача, с обзиром на спрему и васпитање што су добиле по својим кућама и школи, представља добар девојачки кадар. Ја знам да и оне у тим годинама имају већих или мањих мана и недостатака, али све те њихове мане и недостатци, како се бар мени чини, такве су природе да се могу коренито лечити.

дошло томе време, обезбеде себи што бољи избор, раде на томе, да се прочују како се оне, у вишим смеровима, нарочито старају да се духовно усаврше, како се баве литературом и уметношћу, како радо читају не само које-какве лаке, површне ствари, приче и песме, но и много дубље, сматрајући дискусију за своје поље победа. Те дакле радо дискутују, и оно што се од прастарих времена под-разумевало под речју девојачка скромност, није њихова врлина.

М. К. Црнчић

Жуљњачки врт

Подлежно друштву и друштвеним конвенционалностима, од којих, као што је познато, већина лежи на лажи, и оне, пошто већ тада свака од њих у опхођењу с друштвом и понашању унесе и свога личнога, труде се свака на свој начин, да се што више истакну међ осталим. Многе од њих из сазнања, а многе инстинктивно, знајући да какве ванредне интелектуалне особине, да какви велики умни таленти и генијалност нису они основни принципи на којима почива женско биће, да нису најкарактеристичнији знаци онога *ewig weiblichen*, и не старају се много да се у томе погледу развију, но се једино труде да се истакну својим лепим, скромним држањем и понашањем без икаквих афектација.

Многе опет, не знајући то, а све у циљу да привуку што већу пажњу младића на себе, да, кад буде

А има их и таквих, и те су најмногбројније, које о свему томе и не воде рачуна, које, ако им што случајно падне руку да читају — читају; ако знају нешто мало да свирају — свирају без великих претензија; које, по оној урођеној кокетности женској, чији се трагови виде и код најскромнијих девојака, воле да се намештају, воле помодне ствари, воле лаке, површне разговоре, јер за какве дубље и нису и неће да су.

И те су најприродније и највише личе обичном типу девојачком; јер чим девојка свесно и с предумишљајем може да одређује понашање своје и да га мења с обзиром на друштво и на разне средине које походи, она се све више, и то својеволјно, удаљује од природности и у покретима и у мислима, а што је међутим једна од најлепших одлика у природи сваке девојке, и све се више

подаје оне што се зове тиранија друштва, разуме се само на своју штету. Који су то обзир о којима свако мора да води рачуна у друштву, ствар је и сувише позната не само одраслим девојкама, но и много, много млађима добро васпитаним, и сви ти обзир скупа требало би да су само један мајусни накалемак на личност сваке девојке; нешто што је потребно, али у исто време што је само споредно. Оригиналног сваког девојачког типа не сме да трпи ни најмањег уштрба од онога што се зове друштвена конвенционалност.

Ето то многе наше девојке не знају и велики део својих година проведу у једном од најнекориснијих полова: у неговању многих бледих формалности а по упуштвима које им такозвано „друштво“ прописује. Отуда долази да оне у маси, већини, све некако личе једна на другу, и у мислима и у понашању имају много шаблонскога. Ту је друштво било јаче од њих и њихових, баш у разноликости, лепих девојачких природа, и у врло мало калуна уобличио не само њихове тоалете, но и њихове речнице, и њихове мисли, и њихова знања. Будите једнога дана на десет разних страна, у десет разних група наших Београдских девојака, и будите уверени да ћете бар у девет чути скоро једне исте разговоре, и да ћете, а то је оно што је највише за жаљење, међу њима ретко наћи оне праве, оне тако лепе другаричке интимности, која је сама по себи једна од најлепших, чак ћу рећи, једна од најпоетичнијих страна девојачке природе. И ту је друштво са својом лажношћу и површношћу учинило своје: широка, безбојна поља уништила су оне мале цветне оазе, са којих се непрестано ширила здрава и пријатно замишљива свежина.

Нема више код данашњих наших девојака, изгледа чак да не може више ни да буде оних лепих слика из девојачког живота који се проводио по кућама између вршњака и другарица далеко од улице и света. Нема више оне тајанствености, оне скривености у којој су се поред матера својих развијале, и у којој је било тако пријатно сањати и то само лепо сањати. Због промењених друштвених прилика данашње наше девојке не живе више тако. Друштва, и то већа друштва, улице, шеталишта и хучне забаве, средине су у којима се оне, или бар велика већина њих, крећу радије и чешће по код својих кућа. Под притиском лажних друштвених конвенционалности, оне и не осећају колико таквим животом у ствари губе; колико саме раде на томе да што више депоетизирају оно нешто велико, сјајно и светло што се у свим временима подразумева под речју *девојка*.

Ја овим нећу да хвалим баладе, романсе и трубадуре, нити да певам оде преслици и плавам Маргаретама, нећу, није ми то намера; хоћу само да кажем: да су девојке које су се до удаје своје више развијале уз скуте матера својих и под окриљем родитељскога крова но у широким друштвима, да су, велим, такве девојке ближе биле оној вечно идеалној слици девојачкој, но што су данашње. (А ја то кажем зато, што сам дубоко уверен

да је оно што се зове *кућа* најшире и у исто време најплеменитије поље рада за свако женско чељаде). Оне су у младића развијале много више оне слатке, замишљиве чежње, кроз коју младићи пролазе као кроз какво чистишиште, но данашње. Тим хоћу да кажем, да све данашње девојке и материјално и духовно губе тиме што се дају свакодневно видети: што много више пажње поклањају свету и његовим прохтевима но најужој интимној средини: родитељској кући; што на штету и на уштрб свој много више брину о другима но о самима себи, о туђим потребама но о најпречим својим. Истина, ми сви знамо да су те навике њихове дошле с временом, да буду у доба у којем живимо. Данас се мисли: девојке, да би се удале, треба да излазе, да се даду видети, јер је све јача утакмица у томе погледу, све је више неодатих девојака захваљујући томе, што је и наш Београд полако, полако, али већ несумњиво ступио у ред већих градова у којима је тако тешко живети, а све су девојке за то да се удалу, „да иду својим путем“. Тако се мисли, баш као да је главно средство за удају што чешће похођење широких друштава. Само, идеално узевши, зар се таквим мишљењем не баца једна врло ружна сенка на девојке у опште. Нису Београђанке само девојке које треба удавати, но су пре свега девојке. Оне су, или би бар требало да су, онај елемент који заживе најплеменитије искре у грудима младића, и тако све више маха даје ретким особинама велике народне душе. Оне су, или би бар требало да су, најчистији представници свега што је највеће и најсавршеније у свим срединама и свим временима.

„Па ваљда има таквих девојака и у нашој средини“?! рекао би ко. — Има их, и још како их красивих има. Али, ако и таквих има, зашто да већина не буде таква или бар приближна таквом девојачком типу. А да већина буде таква у многоме зависи од њих самих.

Има, на пример, у наших Београдских девојака једна црта која би многим, који нас не знају, изгледала страшна и невероватна, а то је да нису довољно религиозне. Не мислим тиме да кажем, да би оне требало да само чешће иду у цркву но што иду, али хоћу да кажем, да би њихове девојачке појаве много узвишеније биле и врло много добиле и самим тим, што би мало више мисли, љубави и уздања поклониле оној великој сили и интелегенцији која управља световима и судбинама људи. Бојим се да не претерам, али мени се чини, да се таквим мислима наше девојке и не баве, или бар да је појава таквих осећања у њих врло велика реткост. Међутим, ако осећање слабости, мајусности и покорности, па ма у ком то облику било, личи људима, у женскињу не само да то осећање личи, но је једна врлина више. Доказ: наше старе мајке, у којих су осећаји богобојажљивости били најбољи путовођи и најбоља брана против свега неваљалога.

Па онда, у данашњим данима, на које смо и ми морали наићи идући за оним што се зове култура, највећа пажња наших девојака, бар колико сам ја могао видети,

ансорбована је ситницама без велике вредности, апсорбована је лаким и површним мислима које су им порушиле с лица ону сетну збиљу, а што је такође један од ретких украса девојачких. Гледати на свет и на живот лако и површно — можда није баш тако рђав метод; али кад се због површног гледања на живот и због веровања у неприкосновеност многих друштвених конвенција у току самога живота наиђе на многе недаће и неприлике — није ли онда и то тема о којој би наше девојке требало бар по који пут да с мало више пажње размишљају?

Али многе наше девојке тако су се уживеле у те сићушне мисли и обзире, што им међутим само друштво патура, да и не виде како су им због тога бледи и узани видокрузи у којима им пролази младост њихова. И ако од њих не треба тражити да још у тим годинама премисљају оне меланхоличне мисли о пролазности свега, а оних треба упозоравати да има путева којима се кроз овај живот са најмање потреса може ићи, а то су путеви на које указују чиста и мирна девојачка савест и дужност без обзира на све остало. Те мисли не само да нису такве природе да усталасавају мирне воде њихова девојаштва, но на против још лепшим бојама осветљавају хоризонте њихове младости, наде и снова.

Па онда, колико се мени чини: данашње девојке нису довољно свесне оне велике, оне колосалне улоге што је њима у друштву додељена, јер би иначе многе од њих са више достојанства и, што је главно, много мирније ишле стазама својим. Оне, на пример, не би требало никад да смећу с ума: да су у њиховим малим рукама најбитнији интереси народа; да од њих зависи у многоме будућност народа, јер оне моделују душевну страну младића, то јест будућих активних радника друштвених. У колико оне буду више, у толико ће се и они све више дизати.

А за то нашим девојкама не треба много. Нека се само труде да им ореол девојачки буде вазда имакулатно чист: нека у присуству њихову не остане некажљив и онај најслабији, онај најудаљенији покушај заборавља њихове девојачке чистоте и осетљивости. На своје девојачко име и девојаштво нека не гледају само кроз наочари моментаних интереса и данашњице, но нека који пут погледе и кроз копрену вечности. Нека се само свака од њих ма

и наретко упита: чему је упућен њен свакидањи рад; шта она хоће, шта сматра за циљ, за последњу мету свога живота? и, нека буде уверена, осетиће како ће јој се после тих питања у души разведравати. Може јој после стаза живота и не бити присутна цвећем, па ће се ипак девојачка појава њена одржати на достојној висини. Могу је после сналазити и неприлике и недаће, па да се и поред тога не изгуби ништа од оних светлосних тонова који прате девојке кроз живот, чак и онда кад зађу у године, чак и онда кад постану старе тетке. Нимбус њихов девојачки чак ни тада неће ништа изгубити од светлости своје, јер есенција њихова бића, љубав у најразноврснијим

Католичка Саборна Црква у Котору

појавама својим, не само да с годинама ништа не губи, но на против све више добија.

Мало је девојака које су још у првим годинама девојаштва свога озбиљно мислиле о будућности, и које су, идући светлим стазама, биле спремне на све, па и на евентуалност да ће можда остати неударе. И то је у осталом сасвим природно; али кад већ наступи тај случај, зашто многе девојке бар тада не помислају на свој девојачки понос, који их, то треба да знају, никада, па ни у том случају неће изневерити.

Јер и кад је и удадби, као и свим поступцима и свим обичајима и установама људским, крајњи циљ миран и задовољан живот, зар за девојке нема пута и начина па да и мимо ње иду и мирно и достојанствено своје крају.

С овим што сам рекао, намера ми је била да иста کنم у нашем друштву девојачки тип; да самим девојкама предочим, како се велика и неискривна сила крије у њиховим нежним девојачким срцима, и како саме оне не би

никада требало да то смећу с ума. Нека само помисле на то, да нису ретки ни такви људи, којима девојачка појава, поред других дубоких осећаја, буди и неко религиозно осећање.

Њих, истина, и само данашње друштво тера да не живе повучене и стално уз матере своје, као што су живе некадашње вршњаке, али истина је и то, да оно не тражи од њих ни да скидају са себе вечне украсе своје. Ма како да су тешке прилике у које је модерно друштво ставило многу девојку, природа је њој уручила толико блага и у срце јој је улила толико доброга, да има услова да на племенитом послу буде вазда прва. Истина је и то, да њих данашње друштво, с многим својим настраним појмовима, врло често одгурује у страну; али да ли светлости однета нема зато што је слепи не виде?

Кад би само многе наше девојке хтеле што чешће помислити на то: како је и у најскромнијим срединама, и са најскромнијим средствима лако стећи себи мира и задовољства, дакле баш оно за чим сав свет жудно трчи и крха се, и гони, и сатири један другога; кад би само мало изближе загледале лажност и извештаченост на којој базира скоро све друштво, увиделе би, како им је непотребно и бескорисно истраживање ма какве друге улоге, до оне коју им је сама природа доделила, без обзира на оно што им друштво додељује. А њима је природа дала много, дала им је што је највише могла дати: дала им је срце, да у њему одјека налази све што је велико, светло и узвишено. Женским фигурама, као што је познато, оличавани су кроз сва времена најсавршенији осећаји у човеку: и љубав, и сажаљење, и вера, и нада, и, верујте, није се то тек онако десило, то је дошло после дугих и дубоких опсервација.

Али, на жалост, оно рђаво осећање укоренено у човеку, што се зове сујета, није оставило на миру ни девојачка срца. Сва времена удешавала су нарочите проповеди против ње, сматрајући је као једно од најстрашнијих оруђа, што

их неке зле силе подижу против људи. Па и данас нема ни једнога друштва у којем се с болом не говори о њезину разорном дејству, али ипак све то није могло њу да савлада. Ја, наравно, не говорим овде о сујети у опште, јер, у широком смислу те речи, то је осећање којег ће увек бити, и којег ће тек с људима нестати. Не, ја говорим специјално о оној бледој, оној болесној, оној, без сумње, најмизернијој сујети за свилом и кадивом, за ма и лажним драгим камењем. Па још онде где се може, ни по јада, али онде где ми сви знамо да се не може, онде где се родитељи муче, одузимајући од уста својих да би задовољили ту несавладљиву сујету кћерака својих, — онде све то кићење не само да не изгледа лепо, но још, поред тога, срцима и осећајима таквих кћери одузима нешто од онога што је најлепше у њима и у очима озбиљних младића, дакле баш оних, на чије мишљење и оне саме највише полажу; помрча ону светлост у којој се обично њима јављају чедне, нежне и скромне девојке. А из те светлости девојке, ни као девојке ни као доције жене и матере, не би требало никад да иступе, јер, — овде ћу се послужити речима једнога, како и ја мислим од највећих људи XIX века, великог естетичара, Енглеза, Рескина:

„...Било да и саме знате, било да не знате, све ви треба да имате престоле у многим срцима и да имате круну која се никад не скида. Ви морате вазда краљице бити, краљице за веренике своје, краљице за мужеве и синове своје, краљице обавијене неком вишом тајанственошћу за свет испод вас, који се клања и који ће се вазда клањати пред венцем од мирте и пред сјајним скиптром жене...“

А све то девојке ће постигнути не покуравајући се прохтевима, назорима и законима, што их друштво за неколико дана кроји; не покуравајући се, дакле, ма чему пролазном, но покуравајући се вечним законима који су урезани у срцима њиховим.

П. Ј. Олавић

Молитва

Стари иконостас у оналом храму
И ту венац трња око мртвог Христа;
Кад кандило прсне, тад кроз полутаму
Крв рујава јасно на Спасу заблиста.
Тешко ми је саму...

Господе! Долазим пун наде и вере;
Никад мене нису увредили људи:

У последњем блеску оног часа даног
Да достојан будем свог крста незнаног.

Над њиховом злобом мрк се вео стере
Охолости. Увек топле су ми груди.

О, Недопевани! Ја те силно волим,
Души ми, крај тебе, увек лакше бива;
И сад тако ведар ја те крепко молим
Подај што ми душа од детињства снива:

М. Јелић

Хајдук = Вељко

с нарочитим погледом на народну појезију о њему

од ср. в. ст.

(НАСТАВАК)

7.

а. Јунак над јунацима

Стоји тутањ поља и долине,
Стоји јека горе и планине:
Иде буљук обесних Турака,
Пали, роби и зулуме гради.
Где год Турци на конак пануше,
Ту проишта сиротиња раја, —
Тешко земљи куда Турци прођу!
Ал' сво ти среће изненада!
Пред Турке је соко испануо,
У буљук је јуриш учинио
И велики сеир починио;
Побегоше Турци без обзира.

То је јунак из горице чарне,
Хајдук Вељко, српски соко сиви,
Силај јунак на овоме свету,
Жешће гује у три цара нема!
Он устрели под облаком ждрала,
На домету Турчина погађа,
А коњика достиже у лету
И јунака под оклоном сече;
Сам кицне на турске буљук,
Удариће на пушку запету
И за оштро ухватити гвожђе:
У дружини јемин учинио,
Да тамани где види Турчина,
Пак се доста насекао глава,
Многе турске мајке уцвело,
Многе љубе за срце ујео.
Хоће Вељко, српски соко сиви,
Јер је Вељко јунак над јунаком!

*

Разигрб се коњиц по пољани,
Разигрб се кано горска вила,
На њем' јаше јунак од мегдана,
Силај јунак коња помамнога,
Коња вија крај турске ордије,
Коња вија и мегдана тражи.
Плахо га се препанули Турци,
Нико к њему из ордије неће:
Ко сме лаву у чељусти поћи?
Ко л' јунаку на мегдан изићи?

То је соко буљубаша Вељко,
Јаше јунак Кушљу змајевита,
Ком се грива обданце расплеће,

А по ноћи унатоц саплеће;
На сабљу га Вељко задобио,
А нема га до Стамбола града;

КАМИЛА ЗЕНКО

НА ЈАДРАНСКОЈ ОБАЛИ

Ја какав је буљубаша Вељко!
Зоран јунак ока крвавога,
Црне масти, задрте памети;

Преко крила држи сефердара,
О бедри му Ђорда староковна,
За појасом до две пушке мале,
Међу њима ханџар гвозђе љуто;
На прима двоје токе сјајне,
На погама ковче ђумишлице,
А на плећи кадиџли долама,
Сва у срми и везону злату.

Вељко јаше и мегдана тражи.

*

Шта се чује усред Неготина?
Ко сеири и весеље гради?
Ситно гуде танка ђеманета,
Вубиљ бију, пушке попуцују,
А вије се коло шаровито,
Те с' разлеже све поље широко
Од момака и од девојака.

Шенлук чини војвода Вељко,
Шенлук чини на тананој кули,
Пред кулом му вито коло игра,
А свирају хитри лаутари
И уз свирку песму поневају:

„Све војводе, све добри јунаци.

„Сваки ваља три царева града,

„Хајдук-Вељко бела Цариграда!

„Све војводе витезови прави,

„Ал' залуд им и слава и хвала,

„Кад је Вељко на Крајини глава!“

Песма с' ори, Вељко вино пије,
А двори га дилбер Чучук-Стана,
Вита етаса и лепа образа,
Ока сјајна, срца милостива.
Залуд Вељку Мула-паша прети,
Да ће бели Неготин узети,
За то Вељко ни абера нема,
Та Вељко се не боји никог,
Нит' се боји паше ни везира,
Нити силног цара у Стамбулу—
Вељко пије, ни бриге му није.

б. Ослобођење Црне Реке

Боже мили, на свем' теби хвала!

Кад Београд Срби придобише

И из града изгонише Турке,

Пошетао буљубаша Вељко,

Пак се моли Ђорђу господару:

„Господару, Петровићу Ђорђе!

„Пусти мене мојој постојбини,

„Постојбини мојој Црној Реци,

„Да прикушим по избору момке,

„Да очистим Реку од Турака,

„Реку Црну и Тимок Велики,

„Па да питам у Видину Турке,

„На коме је остало царство!“

Што молио, Ђорђа умолио:
Подиже се Вељко соко сиви,
Намах белој Раваници дође;
Ту изнесе кретата барјака,
Разви барјак, поби у ледину,
Па он купи под барјак бећаре:
Он не пушта рђу под барјака,
Већ јунака бољег од бољег,
Који неће побећ' са мегдана,
Нит' од ране јаукнути љуто,
Поред себе уплашити друга;
Сакупио стотину бећара,
С њима седе рујно пити вино;
Пише вина три бијела дана.
Кад четврти данак освануо,
Добро Вељко чету опремио,
Добро своје момке курдисао,
Даде њима пушке и ханџаре,
И даде им праха и олова,
Пак се они хитро подигоше
И у Црну Реку упануше.

Боже мили и Богородице!

Ја шта чини Вељко соко сиви,
Када дође својој постојбини!
Кано олуј кроз поље широко,
Погодио Турке на све стране,
Па их јунак с бећарима вија;
Плахо га се препанули Турци,
Дочекати Вељка не смедоше,
Већ бегашу, жалосна им мајка!
Ал' им Вељко не да одмакнути,
Сустиже их јунак по пољани,
И где стигне, одсеца им главе:
Нек је мање проклетих душмана.

Збегоше се ка Подгорцу Турци,

Где их Осман-беже прикупио,
Силни Осман, крвничко колело,
Од ког Црна проишталала Река;
У Подгорцу шанац саградио
Око своје пребијеле куле,
А у кули благо затворио,
Што 'но га је од раје отео,
Глобећ' рају за седам година;
У шанцу је Турке наредио:
Мисли беже, одбраниће кулу,
Сачувати и благо и главу,
Па он чека Вељка и бећаре.

Залуд бегу и шанци и Турци,
Јер где паше буљубаша Вељко,
Не помажу куле ни опкопи,
Нит' ће помоћ' за опкопом војска:
Ко ће љута лава оставити?
Ко ли грому пута препречити?
Ко задржат' Вељка и бећаре?

На шанац је јунак кидисао,
 С бећарима шанац придобио,
 Све бегове Турке посекао;
 Сам остаде беже Осман-беже,
 Пак се своје куле дохватио,
 У тврду се кулу затворио.

Кад то виде буљубаша Вељко,
 Са свих страна кулу опасао,
 Па подвикну на своје бећаре,
 Те донеше и сламе и сена,
 Османову да запале кулу.

Ал' са куле Осман проговара:

„О јуначе, буљубаша Вељко!
 „А тако ти Бога истинога!
 „Немој моје запалити куле,
 „Немој моје погубити главе;
 „У мен' доста блага за откупна,
 „Доста блага, све жутих дуката
 „И великих сребрних талира,
 „На част теби свеколико благо;
 „И даћу ти злаћено оружје,
 „Какво посе наше у Стамболу;
 „И даћу ти мога хата љута,
 „Љута хата, Кушљу од мегдана,
 „Каквог више у Турака нема:
 „Немој моје погубити главе.“

А то Вељку врло мучно било,
 Што га беже Богом закљичаше,
 А не би се наносио главе,
 Па он бегу 'вако проговара:
 „А не бој се, беже Осман-беже!
 „Већ ти сићи са бијеле куле,
 „Живот ћу ти данас опростити,
 „Пак ти иди бијелу Видину,
 „Те поздрави Видниције Турке
 „И од мене поруку однеси:

„Нек су спремни дочекати Вељка;
 „А скоро ћу к њима, ако Бог да!“

Сиђе беже са танане куле,
 Па он Вељку силно благо даје:
 Шест зобница злата и талира,
 Љута хата Кушљу од мегдана,
 И оружје у срми и злату.
 Узе Вељко на откуце благо,
 Пак је бегу живот поклонио,
 Пропусти га бијелу Видину,
 Оде беже, весела му мајка!

Лепо Вељко шићар поделио:
 Три зобнице злата и талира
 Даде Вељко својим бећарима:
 Нек имају блага за ашлука,
 Нек имају за што пити вина;
 Три зобнице Совјету послао:
 Београдска нек виде господа,

Шта је Вељко кадар учинити;
 А себи је Кушљу задржао,
 Беговога хата од мегдана,
 И оружје у срми и злату,
 Да се има поносити чиме.

Одатле се Вељко подигао
 И сву Црну Реку очистио,
 Очистио Реку од Турака,
 Па на Тимок с војеком ударио
 И с Тимока Турке одагнао:
 Грдно га се препанули Турци,
 Где год чују за Вељково име,
 Беже Турци с главом без обзира,
 Беже они тврдоме Видину;

Ж. Ф. Миле

АНГЕЛУС

У граду се каде препануше,
 И капије Турци затворише,
 Да им Вељко у госте не дође.

А кад Вељко одагнао Турке,
 Учини се јунак војеводом
 Реке Црне и Тимока бела;
 На Тимоку шанце поградио,
 У шанцима момке оставио,
 Буљубаше њима поставио,
 А над свима брата Милутина:
 Да чувају Тимок од Турака.
 За себе је Бању изабрао,
 Равну Бању под Соколом градом,
 Насред Бање чадор разачео,
 У чадору рујно вино пије,
 А дворе га лијепе Бањанке,
 Неке дворе, неке коло воде,
 Вељко пије, ни бриге му није.

Хвале Вељка момци и дружина,
Хвали њега постојбина цела,
Хвали њега и Бања и Тимок,
Што одагна Турке зулумћаре,
А највише сиротиња раја,
Којој турски зулум додијао.

Ој соколе, ој јуначе дивни!
Светла теби Ђорда на мегдану!
Име ти се вазда спомињало,
Докле тече сунца и месеца!

в. Турци нападају на Бању

Клице Вила са висока Ртња,
Клице Бањи под Соколом градом,
Па дозива Петровића Вељка:

„Где си, Вељко? нигде те не било!
„Ето на те силна турска војска
„Од Видина града бијелога,
„Силна војска љутих крцалија,
„А пред њоме Гушанац Алија,
„И са њиме до два зулумћара:
„Пореч-Али и Кара-Мустафа;
„Зајечар ти огњем попалили,
„На Тимоку шанце преузели
„И Црну ти Реку поробили,
„Старо, младо под нож ударили;
„Пак се ево на те подиглоше,
„Да те жива у Бањи ухвате;
„А ти си се рахат учинио,
„Вино пијеш, у колу се вијеш,
„Зло ти вино и весеље било!“

Кад то зачу Петровићу Вељко,
Цикну јунак као соко сиви,
Удари се руком по колелу,
Чисти скерлет пуче на колелу.
Па поскочи на ногу лагане,
Те дозива брата Милутина:

„Зло ти било, брате Милутине!
„Зло ти било, и горе ти било!
„А где су ти твоје буљубаше?
„И где су ти момци одабрани?
„И где су ти шанци на Тимоку?
„Зашт' остави Тимок и крајину,
„Те пропусти крцалије Турке,
„Да ми грдно Зајечар понале,
„Да ми Црну сву поробе Реку?
„Па сад ево још и већих јада:
„Иду Турци нама у походе,
„Иду Турци, силну воде војску,
„На Бању ће с војском ударити,
„А немам их с киме дочекати,
„Мало људи, а мало џебане:
„Како ћемо одагнати Турке?
„Но чу ли ме, ти не чуо мајци!

„Не почаси часа ниједнога,
„Већ сакупи што има момака,
„Пак шанчеве тврде поседните,
„Да бранимо Бању од Турака,
„Да бијемо и гоњимо врага“.

Истом они у речи бијашу,
Док ево ти силне турске војске,
Иду Турци буљук за буљук,
Са свих страна Бању опасаше.
Хајдук-Вељко момке искупио
И шанчеве тврде поседнуо,
Пак се поче бојак без одмора.
Није шала девет хиљад' војске,
Кидисало на шанчеве српске
Па их бију тоном и кумбаром,
Бију Турци и дању и ноћу;
А у Вељка ни шест стотин' нема,
Мало друштва, али одабрана,
Све бећари, по избору момци,
Силно бране шанац од Турака,
Ни примаћи с' Турцима не даду,
А камо ли шанце придобити.

Кад видеше крцалије Турци,
Да не могу Вељку наудити,
Ни шанчеве тврде освојити,
У логор су војску поставили,
Око Бање страже наместили,
Тврде страже ода свију страна,
Да јој не мож' помоћ приходити,
Ни из Бање когод отходити;
Мисле Турци: досадиће Вељку,
Нестаће му хране и џебане,
Пак се Вељко сам предати мора.

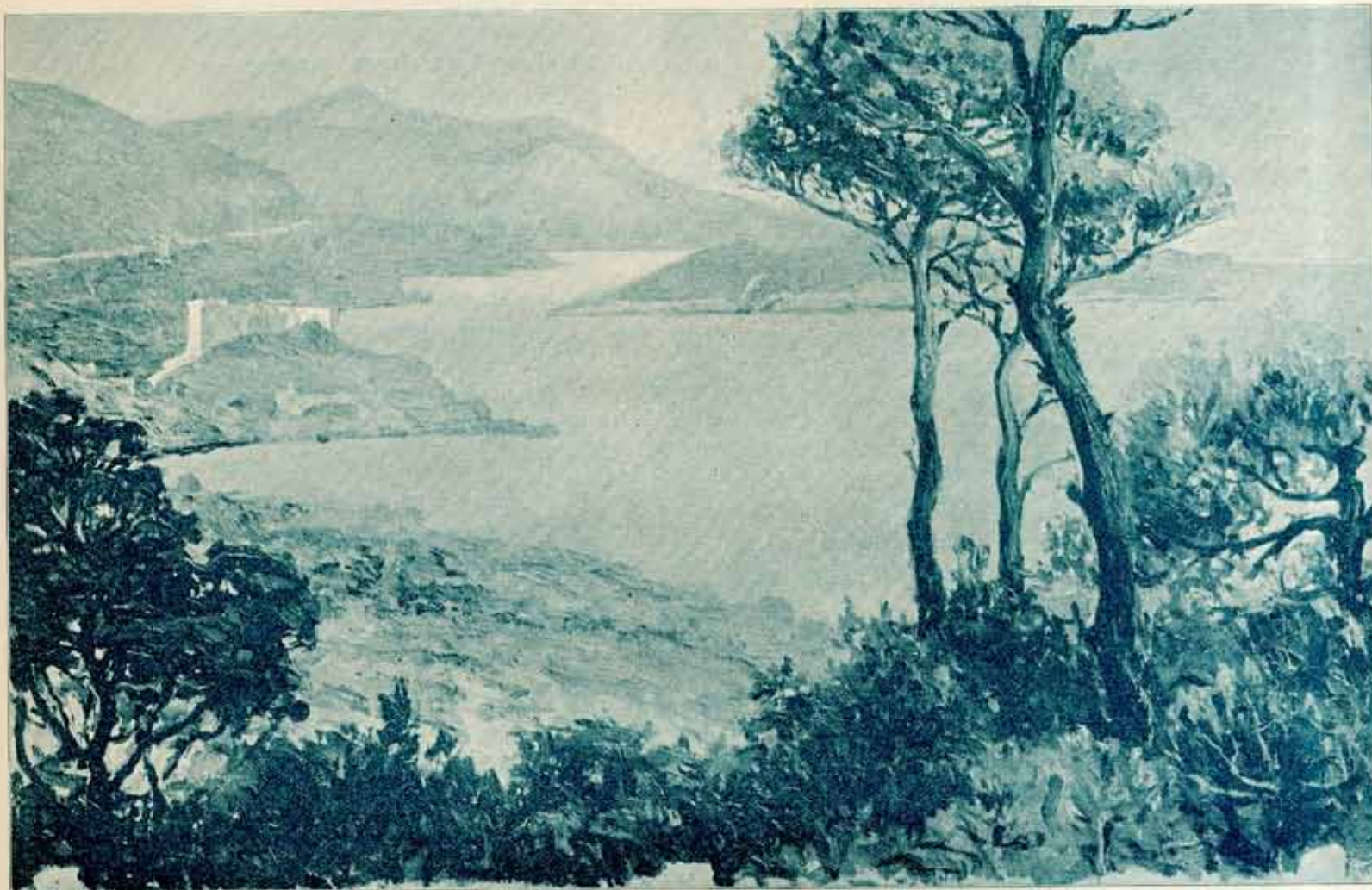
Ал' је Вељко јунак над јунаком:
Главу даје, ал' се не предаје!
Дању с' бије, ноћу вино пије:
Када сване и огране сунице,
Он појаше Кушљу од мегдана,
Па засуче свилене рукаве
И повади бријеткнију Ђорду,
Пушта Кушљу право у ордију;
У ордији прокомеша Турке,
Пак се враћа с неколико глава,
На коље их пред шанац поређа
И од крви тад умије руке,
Па за совру, међ дружину верну;
Ту с' залаже овнујскијем месом,
А жеђ гаси румеником вина:
Свирају му хитри лаутари,
Вељко пије, ни бриге му није.

Тако траја три недеље дана.
Кад четврта настаде недеља,
Понестало праха и олова,
Па и хране омалило било.

Мисли Вељко што ће и како ће:
 Могао би се кроз Турке пробити,
 А зазор му Бању упустити,
 Да је пале и поробе Турци
 Код живога војеведе Вељка;
 Све мислио, на једно смислио,
 Па је ситну књигу пакитио,
 Књигу шаље Смедереву граду
 На колено Вулићевић-Вуји:
 „Брате мио, Вулићевић-Вујо:

„Да се мени у невољи нађеш“.
 Писмоноша, момче поуздано,
 Кроз турске је промакнуло страже,
 Носи књигу Смедереву граду
 На колено Вулићевић-Вуји.

Једно јутро пре јаркога сунца,
 У присеоју Ртња големога,
 Ту се прамен загодену таме,
 А од паре коњске и јуначке.

ТОМИСЛАВ КРИЗМАН

ЗАТОП

„Ил' не чујеш, ил' за ме не хајеш,
 „Где су мене јади задесили?
 „Силни су ме опколили Турци,
 „На Бању ми с војском кидисали;
 „Нестало ми хране и џебане,
 „И мало ми остало момака,
 „Те не могу џеваг' дати Турком;
 „Већ ти дужи своје Смедеревце
 „И са њима Јасеницу љуту,
 „А поведи побратима мога,
 „Побратима Чарапића Тасу,
 „Чарапића, јуначкога тића,
 „Који знаде мегдан поделити
 „И с Турцима боја учинити;
 „Хајде Бањи, што год брже можеш,

Позна Вељко, да му помоћ иде,
 Од радости на ноге скочио
 И својега Кушљу појахао,
 Па не чека да му помоћ дође:
 Не зна Вељко, кол'ко води Вуја,
 Те се боји, разбиће га Турци,
 Пре нег' дође до боја крвава,—
 Већ кроз турски логор ударио:
 Кушља лети, Вељко пушке пали
 И Турцима гласно довикује:
 „Веж'те, Турци, ето Хајдук-Вељка!“
 Плахо га се пренанули Турци,
 Гомиле се њине раздељују,
 Нико Вељку да застави пута!
 Кроз ордију турску пролетео

И пред браћу Вељко допауо,
Са њима се братски ижљубио,
За јуначко ушитао здравље:

„Добро дошли, браћо моја драга!
„Ми смо амо здраво и весело,
„Сеиримо и бијемо Турке;
„Хвала вама, кад сте с' потрудили,
„Да се барем курталишем врага;
„Хајде, брате, Вулићевих-Вујо,
„И ти, побро, Чарашћу Тасо,
„Овог часа уредите војску,
„Па за брдом овде причекајте,
„Док вас Турци опазили нису;
„А кад од нас пушка плане прва,
„Потеците, огањ оборите,
„Пак повад'те оштре јагагане,
„Ви одовуд за леђа Турцима,
„А од Бање ја ћу испанути,
„Сложно ћемо на њих ударити
„И од Бање Турке одагнати:
„А тај ћемо рујно пити вино,
„Вино пити и веселити се.“

Вељко збори, а браћа се чуде,
Чуде му се Вујо и Танаско:
Како мисли од Бање ударит',
Кад су Турци Бању опасали,
Те јој не мож' ни откуда прићи?
А на то се Вељко насмејао,
Па је њима 'вако говорио:
„Не бриг'те се, моја браћо драга!
„Како 'но сам к вама пристигао,
„Онако ћу и у Бању доћи.“

Рече Вељко и окрете Кушљу,
Те ко и пре, кроз турску ордију;
Срби браћа гледају за Вељком,
Гледају га, пак се чуду чуде,
Где сам јунак лети кроз ордију!
Опет забун овладао Турком,
Подозкан се пушак присетитише:
Здраво стиге Вељко међу своје,
Као соко међу соколиће.

Боже мили, чуда великога!
Да је коме погледати било,
Када Вељко момке наредно
И у Турке јуриш учинио!
Са две стране узбунише Турке:
С једне стране Вељко и Милутин,
А са друге Вуја и Танаско,
Спустише се у турску ордију,
Прекрилише у логору Турке
Како магла раван и долину!
Кад по један огањ оборитише,
За оштре се ноже прихватитише,
Па у Турке јуриш учинише:
Напред лети Милутин с бењари,
Раздвојише на буљуке Турке,
Раздвојише, пољем погонитише;
Дочекује Вуја и Танаско,
Љуго бију српски соколони,
Љуго бију и сатиру Турке.
Но да видиш војеводу Вељка!
Ражљутио Кушљу од мегдана,
Па пролеће по пољу широку,
Пред њим беже буљуцима Турци,
Кушља лети, Вељко стиге Турке
И где стигне, одсеца им главе.

Грдни јади задесише Турке!
Кад видеше да ће изгнути,
Безобзирце нагоше бегати,
Оставише логор и цџбану,
Беже Турци, како који може,
Без сарука и без јеменија;
Најпре бежи Гушанац Алија,
А за њиме оба зулумћара,
Пореч-Али и Кара-Мустава,
Рањен Муста у ногу лијеву,
Једва своју жив изнесе главу;
Побегеше, жалосна им мајка!
У Видину једва с' оставише.

И данас се на Тимоку прича,
Каква Турке погибија снађе
Од сокола војеводу Вељка,
А код Бање под Соколом градом.

(свршиће се)

Разумљива песма

Има једна земља где уживам и ја,
По њој, када лутам, моје мисли бледе:
Са ње гледам облак, сунце како сија
По њој цвеће, људе, ларму, ропац, беде.

Ал' ја у ту земљу не одлазим често —
Само када њоме наилази радост,
И подигне за се свој пролазни престо,
На коме се јавља небо, нада, младост.

Не марим, иначе, за живот и бриге
Тих људи, народа и принципе разне
Од увек бацане у једне таљиге
Што их коњи вуку и све главе празне.

Много волим цвеће, па и када вене,
Ал' никако људе кад куну и пиште.
Што другога боли, не боли и мене —
Мене туђи јади ни мало не тиште.

Dis.

Судија за брачне паржице

— драмски интермецо —

ОД М. СЕРВАНТЕСА

Лица:

Судија	Један војник
Писар	Дона Гијомара, његова жена
Правобранилац	Један видар
Један чичица	Алдонса де Минхаке, његова жена
Маријана, његова жена	Два свирача.
Један надничар	

Улазе *судија* и још двојица: *писар* и *правобранилац*. Пошто
судија заседне, улазе: *чичица* и *Маријана*.

Маријана. Добро сам намерила: судија за развод брака отворио је седницу. Сад морам бити начисто, шта ћу и куда ћу? Од тог корака зависи, хоћу ли се отрести харача и намета и бити слободна као кобац, или не.

Чичица. Тако ти Бога, Маријана, не дижи толику прашину својим стварима. Мучи мучка ради, што их је Господ на крету мучио. Помисли, да узбуњујеш цело судство својом виком и да си пред господином судијом, коме можеш и без велике ларме неказати своју тужбу.

Судија. Око чега се то препирете, добри људи?

Маријана. Господине, тражим развод, развод и још једном развод и по хиљаду пута *развод!*

Судија. Од кога и зашто, госпођо?

Маријана. Од кога другог до од овог старкеље овде.

Судија. А зашто?

Маријана. Зато што ми догрдеше његове ћуди, и не могу више да дворим његове одвратне немоћи, којих је тма и тушта. Нису ме родитељи одгајили, да будем милосрдна сестра ни болничарка. Ја сам донела лепу прђију овој прегршти костију што ми испија све дане мога живота. Кад сам му допала шака, лице се моје блистало

као ерчак, а сад изгледа као превучено аршином грубог шајака. Ваша милости, господине судија, разрешите тај брак, иначе ћу се обесити. Погледајте само ове боре на

М. Антокољски

Младост

мом лицу, њих су ископале сузе, што лијем дању и ноћу, видећи себе везану за овај костур.

Судија. Не плачите, госпођо, говорите тише и отарите своје сузе; ја ћу вам изрећи правду.

Маријана. Пустите ме, господине, да се исплачем, да ми буде лакше. У добро уређеним краљевинама и републикама требало би да рок трајања бракова буде ограничен или да се бар допусти, да се сваке треће године могу продужавати или раскидати, онако као што се закључују уговори о кирији, те да бракови не трају целог века на чемер и јад обеју страна.

Судија. Кад би се таква слободна воља могла остварити, многи би за то дали своје благо. Зато, госпођо, ви ми морате тачније изложити побуде, због којих тражите развод брака.

Маријана. Зима мога мужа и пролеће мојих година; крај њега никад немам мирна санка, устајући ноћу, сваког часа, да му грејем крпе и врећице и облажем око његових слабина; непрекидно му морам превижати час један час други завој (превио му се да Бог да врат на вешалима!); морам водити бригу, да му ноћу дижем јастук и дајем пантке, да га кашаљ не удави; и, на крају крајева, осуђена сам да спосим његов задах, јер заудару на три пушкомета!

Лисар. То мора да је од шупљег зуба.

Чичица. Не може бити, и враг да ме носи, ако ико вађе у мојим устима цигло једног кутњака или предњег зуба.

Правобранилац. Има један закон (тако сам негде чуо) по коме је заударење из уста довољан разлог, да се жена разведе од мужа, а муж од жене.

Чичица. У ствари, господо моја, овај рђави задах, због којег ме она беди, не долази ни од крзубости (јер немам ни једног зуба у устима), ни од желудца, пошто може и камење да свари, већ једино од њезина пакосног срца. Ваша милости, ви још не познајете добро ову жену, иначе ви бисте је осудили на пост и молитву. Ево двадесет и две године како проводим с њом мученички живот и никад не изнесох на јавност њену онаку нарав, њену злоћу или њене лутке и замлаћивања. Али од две године амо, нема дана а да ми не приуши коју или да ме не муње, или да ме својом циком и свађом не заглушује, одузима памет и у гроб сваљује. Кад ме двори, како она вели, гуња и режи непрекидно, уместо да ме вида нежном руком и благим речима. Укратко, господо, ја сканавам у њеној власти, а она се шири и благује у мојој, јер држи у својим рукама *meo mixto in peris*, све моје имање.

Маријана. Ваше имање? А какво то имање имате ви, које нисте стекли мојим миразом? Половина наше тековине припада мени, па ма због тога свисли од муке; и да случајно ја данас умрем, не бисте ви ни од ње ни од мог мираза добили ни пару, да видите колико за вас марим.

Судија. Реците ми, господине, јесте ли били чили и здравог телесног састава када сте се оженили?

Чичица. Рекох, да сам пре двадесет и две године пао у њене руке, као кад неко допадне ропства кала-

бреским гусарима и мора целог свог века да робује силом у галијама. Али у брак уђох тако силян и бујан, да сам се могао разметати као какав коцкар.

Маријана. Ново сито о клинцу висе... али само три дана!

Судија. Ћутите, ћутите, вранка жено, и идите с Богом, јер ја не налазим разлога да раскидам ваш брак. Кад су вам пријали зрели и сочни плодови, задовољите се сад и са сувариком. Никакав се муж не може обвезати, да ће брзину и лет времена зауставити да не пређу преко прага његових врата и његова живота. Одбијте непријатности, које вам сад задаје, од пријатности, које вам је указивао кад је могао, и не говорите ми више ни речи.

Чичица. Ако је икако могуће, ваша милости, ви бисте ме много обвезали, кад бисте ме спасли беде и ослободили ове тамнице. Јер ако ме и даље оставите овако, кад је ствар дошла до раскида, значи, предати ме целату, да ме метне у кврге. Но ако то није могуће, учините бар да она оде у један а ја у други манастир; да поделимо имање и да тако живимо у миру и проводимо у служби Божјој последње дане свога живота.

Маријана. Пресело ти! Ја сам још и сувише добра да се у манастир затворим. Хватајте ви зато шипарице што воле решетке, точила и мушабак. Затворите се ви, јер за вас то и јесте, пошто немате очију да видите, ни ушију да чујете, ни ногу да ходате, ни руку да пипате. Није то за мене! Ја сам још једра и имам свих пет чула потпуно здравих, па хоћу да се њима користим усред бела дана, а не да се кријем и кроз цукотине и руне звирим као какав лунеш или варалица.

Лисар. Ала је то нека дрска алаача!

Правобранилац. А њен муж тако мудар, само штета што је сустао.

Судија. Дакле, ја вас не могу развести из недостатка разлога *quia nullam invenio causam*.

Улазе: један војник, врло крут, и његова жена *Дона Гијомара*.

Гијомара. Хвала Богу, што ми се жеља испунила, те могу предстати пред лице ваше милости и најљубазније умолити вас, да ме изволите развести од овога овде.

Судија. Шта то значи „од овога овде“? Зар он нема другог имена? Могли сте бар рећи од овог *човека* овде.

Гијомара. Да је човек, не бих ја тражила развод брака.

Судија. А шта је онда?

Гијомара. Пав!

Војник. (За себе) Тако ми Бога, бићу пав, прогутаћу све њене увреде и ћутаћу; јер ако се не будем бранио и ако пустим ову жену да без приговора изнесе на ме што хоће, приволеће судију да ме осуди и, мислећи да ће ме казнити, он ће ме ослободити ропства, као кад сужањ, неким чудом, умакне из Метуанских казамата.

Правобранилац. Госпођо, говорите пристојније и изнесите своју ствар, не вређајући свога мужа, а господин судија за брачне парнице, што је пред вама, пресудиће правично вашу тражбу.

Тијомара. Али, господо, како да га не назовем на њем, кад се укишио и удрвено као каква цепаница, те ни за шта није.

Маријана. Ја и ова веселица једну муку мучимо.

Тијомара. Најзад, господине, знајте, да су ме венчали са овим човеком овде, кад баш желите да га тако назовем, али да то није онај човек за ког сам ја пошла.

Судија. Како то? Ја вас не разумем.

Тијомара. Хтела сам рећи, да сам држала, да полазим за човека, који је кадар покренути се и потрчати; али већ после неколико дана увидела сам, да сам се удала за пањ, као што сам мало час рекла, пошто он не зна ни шта је лево ни десно, нити помишља да му ваља тражити пута и начина да привреди коју пару и припомогне издржавању своје куће и своје породице.

Свако јутро проводи слушајући јутрења по црквама и левентујући у Гвадалахерској порти, где ландара, проноси вести и измишља лажи. Пред вече, као и изјутра, иде у коцкарнице, продаје зјала или кибичује, а то су људи, као што сам дознала, које картани мрзе до зла Бога. Око два сата долази кући да руча, без паре у цену, пошто играчи сад више не часте када добијају. После им одлази поново, и враћа се тек око поноћи; вечера, ако што привуши, ако не, прекрети се, зева да разглави вилице и прилегне, али целе ноћи нема санка, већ се непрекидно преврће. Кад га питам: шта му је? одговара ми, да прави стихове за сонет по жељи једног свог пријатеља, пошто се он издаје за песника, као да је то неки позив који нема никакве везе са потребама живота.

Војник. Моја љуба, дона Тијомара, у свему, што је рекла, није прекорачила границе разлога, и да их и ја немам да тако живим, као што их она има да тако говори, могао бих већ давно, ма где било, добити коју службицу за надзиравање, као и други промућурни и вешти људи. Са баћином у руци јашко бих тад на ситној, тврдоустој мазги, наравно без мазгареког момка, јер се такве мазге могу најмити тек пошто обангаве; пребацио бих цемадане преко седла, на једном бих носио свој набрани оковратник и своју кошуљу, а на другом половину кашкаваља, свој крух и пласку, а од путног одеда понео бих још само доколенце и само једну мамузу. Кад бих уз то био одређен у какву комисију или нешто налик на то имао у изгледу, одгегао бих и са тако бандоглавим кљусетом преко Толедске ћурије, и већ после неколико дана послао бих својима на дому по коју пршуту, по неколико аршина небелена платна, у кратко онаке ствари што се ућеленире јефтино у месту или округу где је комисија, и тиме бих исхранно своју породицу као сваки убоги ђаво. Али ја немам такве службице, и не знам шта да радим, јер нема

никога који би ме узео у службу као жењена човека. И тако сам принуђен умолити вашу милост, господине судија, да нас разведете, пошто такви беспослени витезови нису за брак, а и моја жена тражи да се разведемо.

Тијомара. Господине судија, то није још све. Увиђајући, да мој муж није ни за шта, и да и сам кубури, ја се искрдах аргатујући да му помогнем; али сад је дошла душа у подграц и не могу више; ја сам честита жена и нисам рада да будем неваљалица.

Војник. Већ само тога ради, заслужила би ова жена да буде љубљена, али под том чистотом крију се најпрви пороци под небом: љубомора је без разлога, виче без узрока, надувена је, гладница је, због моје немаштине не зарезује ме ни у шта, а најгоре је, господине судија,

Ж. Ф. Милк

Овчарица

што у накнаду за своју верност тражи да отрим и прогутам хиљадама хиљада њених онаких навика и особина.

Тијомара. А зашто не? Зашто ме не бисте поштовали кад сам тако честита?

Војник. Чујте, госпођо, дона Тијомара, што ћу вам пред овом господом рећи. Зашто се нада мном патресујете својим поштењем, кад је то ваша дужност, јер сте кћи добрих родитеља и хришћанка која то дугује самој себи. Лепо би мужевима било, кад би жене од њих тражиле, да их они носе на рукама само зато што су честите, као да је само у томе цело њихово савршенство. Оне преврћају олуке кроз које отиче одличност толиких других врлина којих немају. Шта имамо ми од тога што сте ви за себе непорочне, кад би нам више годило, да се старате да то буде ваша чељад и кад не бисте биле намрштене, љутите, љубоморне, расипачице, дремљиве, дербеденице, прзнице, свађалице, оштрокочице, и много друго слично томе, што је довољно да сатре живот не једног

већ двеста мужева. Но ја, господине судија, ипак велим, да дона Гијомара нема ни једну од тих мана, и признајем, да сам збиља цепенница, невежа, дембел и глупак. Према томе, и да нема других разлога, дужни сте, ваша милости, да нас разведете, јер ја изјављујем, да немам ништа да наведем против исказа своје жене, и да сметрам ствар за свршену, те очекујем пресуду, да оданем душом.

Гијомара. А шта би се могло навести против онога што сам рекла? Ваљда то, што остављате да умремо од глади ја и ваша слушкиња. Још да их је више, разумела бих, али цигло једно чељаде, уз то слабуњаво, као да је у седмом месецу рођена, што не једе ни колико цврчак.

Писар. Мир! Долазе и друге странке.

Улази неко, одевен као лекар и ако је ранар, и његова жена Алдонса де Минхака.

Ранар. Ваша милости, господине судија, због четири довољна разлога хоћу да се разведем од своје овде присутне жене, Дона Алдонсе де Минхака.

Судија. Долазите доста оллучни. Да чујемо ваша четири разлога.

Ранар. Први је, што ми је мрека, те не могу да је гледам; други, то она најбоље зна; трећи, боље је, да га не кажем, а четврти, да ме ђаволи по смрти у накао баце, ако не умрем пре времена живећи с њом.

Правобранилац. Ваш је жестоко доказао своје побуде.

Минхака. Ваша милости, господине судија, чујте сад и мене и знајте, да за развод нашег брака ја имам, не четири, већ четири стотине разлога. Први је: кад га видим, чини ми се, да видим сужиог нечастивог; други, била сам обманута, кад сам за њега пошла, јер он ми рече, да је лекар што ништа било, а испале прост ранар што пушта крв, превија ране и вида болести, за које добија половину онога колико се даје правом лекару; трећи је разлог, љубоморан је и на земљу коју газим; четврти је, не могу више да га гледам и хтела бих да сам од њега далеко два милијона вретā.

Писар. Ко би, врага, могао подједнако навити ова два сата, кад су им точкови тако покварени?

Минхака. Пет је...

Судија. Госпођо, госпођо, престаните; ако сте дошли да ми изнесете све четири стотине разлога, ја вас не могу саслушати, пошто немам времена за то. Ваша је изјава убележена у протокол и извиђај, а сад идите с Богом, пошто имам и друге ствари да свршим.

Ранар. Нашто извиђај и други докази? Зар није доста што нећу да мрем крај ње, и што она неће да живи поред мене?

Судија. Кад би се зато бракови раскидали, људи би јатомице долазили да стресу са себе брачни јарам.

Улази неко у радничком одећу са каницом на четири роња.

Радник. Господине судија, ја сам истина надничар, али рођен хришћанин и доброг владања, како је право и Богу и људима. И да понекад не ударим на вино, или боље рећи, да ми оно не удари у главу, ја бих одавно

био амалбаша у амалском еснафу. Но оставимо то на страну, пошто би се о томе могло много што рећи. Ја хоћу, господине судија, да знате, да сам се једном у напијом стању зарекао да ћу узети за жену какву заблуделу овчицу. Кад се отрезних и опоравих, одржах своју реч и узех из каљуге порока једну жену и учиних је пиљарицом. То јој се попе у главу и постаде тако пушта и бесна, да сад не сме нико да приђе њеним корпама, а да се она с њим не посвађа, било што се муштерји не свиђа њена јекенчна мера, или што окуси мало воћа, па ни два ни три, баца им тегове и кантар на главу или где стигне, и нагрди их до чукуи-бабе. Ни један час не може да живи у миру са својим суседама, алапачама као и сама што је. С тога морам да сам као залета пушка, са мачем у руци, да је сваки час ма од кога браним. На тај начин изгибох већ плаћајући казне и осуде због њених изгреда. Ако, ваша милости, немате ништа против тога, хтео бих, или да ме разведете од ње, или да је нагоните да буде пристојнија и љубазнија, а ја вам обећавам, да ћу вам бадава донети и истоварити сав ђумур који ћете купити овог лета, јер се ја добро пазим с амалима.

Ранар. Ја познајем жену овог веселика; она је као и моја Алдонса, ако није и гора.

Судија. Видите, господо, и ако су неки од вас изнели такве разлоге, због којих би се могла изрећи пресуда о разводу, потребно је још да се све то узме на писмено и да се призову сведоци. С тога вас позивам на рочиште са вашим доказима. Али шта је то? Свирка и свирачи долазе у заседање! То ми се још није десило.

Улазе свирачи

Свирачи. Господине судија, оно двоје што су били као крв и нож и које сте ви ономад измирили, приређују гозбу и очекују вашу милост, да им дођете на част, и послали су нас, да вам тај позив донесемо.

Судија. Ићи ћу им, драге воље, и дао Бог, да се сви присутни тако исто измире.

Правобранилац. На тај начин, помрли би од глади и ђате и правобраниоци за таква дела. Не, не, нек и даље свет тражи развод брака, а суд ће развлачити ствар докле не остане све по старом. На тај начин имаћемо и ми неке вајдице од њихове распре и њихових незгода.

Свирачи. Ми ћемо одавде право на весеље и пир!

(Свирачи певају).

Кад у браку свађа букне,
Пред разлогом нек умукне:
*Лоша слога, и у беди,
Од развода више вреди!*

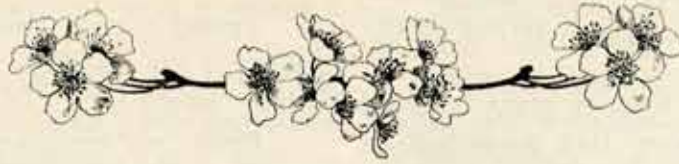
Кад заблуду памет збрише,
Муж и жена никад више
У свађање неће доћи,
Кроз живот ће мирно проћи

Тад се мртве наде дижу
И с љубављу срећи стижу;
*Лоша слога, и у беди,
Од развода више вреди!*

Љубоморе бес очајни
Љубави је пламен сјајни,
Кад лепојка мудро знаде
Да сву нежност мужу даде.

Бог љубави за то рече
(А мудрост му славу стече):
*Доша слога, и у беди,
Од развода више вреди!*

Превео са шпанског Х. С. Давичо

К а з ж а

Е. Неера

(НАСТАВАК)

Једнога јунског дана уђе у Лаурину собу једна сељанка, посећи на руди дете.

То је била дадиља. Нико је није знао; нико је није очекивао. Она се оправдаваше за свој долазак, осетила се мајком, па више није могла држати дете код себе.

„У осталом“, брзо додаде, „погледајте само како је ојачало. Све разуме. Већ говори „мама“ и „тата“, разуме се, мени и моме мужу...“

Лаура узе дете на руку и осмотри га пажљиво. Оригинална глава: коса црна као угаљ, наметно чело, бледи обрашчићи, црне очице. По свему судећи, није била ни лена ни ружна.

Лаура превуче руком по кћериној коси и отвори јој једним прстом уста да види колико има зуба.

„Трчи ли већ?“

„О, не! Али већ може да стоји, кад се наслони на столицу.“

Дете љутито, што му се коса и уста дирају, поче да дречи.

„Мир, мир!“ викну мајка.

Ну ништа не помаже. Дете се дераше из свега грла.

„Ти..... ти... ти си врло неваљала!“

Сељанка рашири руке. Дете се свом снагом наже као ној, дерући се тако јако, да Лаура ушита: „Вришти ли увек тако?“

Дадиља се насмеја и пољуби дете.

„Ја већ видим, да ће с њим бити велика муља“, уздахну Лаура. „Спава ли бар ноћу?“

„Не увек“, одговори сељанка и удари у гласно смејање.

* * *

Пошто ни Лаура ни Андреја не беху предложили никакво име за дете, кумови изабраше име Катарина, како се зваше и Андрејина мајка.

Апотекар се томе не противљаше. Али Катарина је било дугачко; лакше је звати: Рина, Нина или Лина.

Сељанка је звала Стела. Ну ниједно се име не свиде Лаури; рече, да ће за увек своју кћер звати Рита.

Крајем јуна била је Рита већ у родитељској кући. Спавала је у једној простој, плетеној колевци. Преко дана метнули би је на земљу, у угао малог салона, или још чешће у угао у кујни или у дворашту.

У дванајест часова дерала се пуних десет. Лаура је због тога беспела. Није знала да се понаша са децом, а није имала ни стрпљења. Стално је била озлојеђена на Риту. Мало јој се створење чинило глуно, и против дадиљина тврђења, да је бистро. Нити је умело да говори, нити да иде.

Ово тринајестомесечно дете знало је, осим плакања и урликања, само још једно: да пружи руке ка сваком предмету, који је могло да дохвати, и да га стрица у уста. Земљу, шљунак, хартију, дугмета, а у оскудици другог чега задовољавала се и ногама. Увијено, још је и личило на нешто, али у кошуљици било је ништа — губило се у рукавима; ноге, руке и тело могли су се скрити у једној руци. Кад би седело на земљи, у својој сивој хаљиници, коју је Лаура санила на брзу руку, изгубило би се сасвим. Тада је било исто што и земља, што и прах, што и парче хартије, што и дроњак — није се ни видело. Али чуло се увек.

Његов оштри, неуморни гласић парао је зидове; чак и Андреја поче мрмљати за својим рецептима. Лаура се пробуди из екстаза, у које беше сва утопула.

Само помоћник лабораторије показивао се као веран пријатељ мале. Са соком од кајсија излазио је из лабораторије, и извлачио по уснама невинашцета огромне бркове, које је оно одмах испруженим језичићем у слат лизало. Затим би се стављао пред дете, и смејао на сто гротеских начина. Засипао би га брдом од хартије, па би га опет извлачио, опет се смејао, издизао га снажним рукама високо, као кад би хтео да га баца у бунар. Набијао би му шешир на главу и учио га да војнички поздравља, држећи му ручицу чврето уза следе очи.

Једно вече, по вечери, Лаура, не знајући шта ће у то меланхолично доба да отпочне, узе дете на колена и

покуша учити га да каже „мама“. Али Рита не хтеде ни да зучне. Једном руком дочена Лауру за уши и повуче јој златне мињуше; другом пак руком шчена јој набране чинке око врата и раздера их; Лаура, уморна, спусти малу на земљу. Постаде јој још антипатичнијом по пре.

У неком нервозном и често болесном стању необично ју је дражила оваква тврдоглавост. Није ни сањала, да ће у овом сићушном створу, чији удови изгледаху тако слабо везани, наћи чврсту вољу, која се њеној вољи противи. Чудило је и једило, што једно тако мало створење може да јој учини толико непријатности.

Вичући „Мир!“ несташноме детету, Лаура несрећна, у жалост утонула, не могаше замислити, да се једно дете сме томе успротиви, и да она, не би ли то дете умирила, мора да напусти своје слатке нотајне мисли, да се смеје, па чак и да пева! Зашто јој Бог даде дете? Никад она није жудела за њим, никад није ни помишљала да је оно може урешити.

Андреја се спрема мале показивао љубазан два пута дневно, у сасвим одређено време: при доручку и ручку. Одсецао јој је дебела парчад хлеба, и турао јој међу прете с речима: „Једи, па ћеш порасти!“

Између Андреје и Лауре беше наступила, од извесног времена, приметна хладноћа. Он је бивао све ћутљивији; Лаура се стално уклањала испред њега. Тако су обоје живели више за себе. До прекида не дође, али ланац је попуштао, само без звекета.

Очеве и мајчине руке никад се у милошти не нађоше на црној косици детињој, које готово поче већ да вене као нежна биљка на тврдој земљи, без светлости и топлоте.

Из дубине ових детињих очију избијала је неодредена чежња. Рита је занета осећала да је не воле.

Дугих летњих вечери играла се на прагу апотеке, код ногу оба лекара, који су се сваки час сагињали и миловали је.

Андреја јој добациваше изрецкану хартију, празне кутијнице, а каткад и по парче шећера, гласно напомињући: „Неће јој ништа шкодити!“

Људи из тога места, а нарочито жене, гледаху са жаљиво на дете Тарамелијеве куће. Оно је било тако вршаво, тако тужно, а мајка га никад и не узимаше на руке.

Знамо много којешта. Меримо сунце и месец; познајемо састав звезда, ма да су оне тако далеко од нас — али још нико није могао да испита детиње биће.

Видимо како се та мала створења нежно развијају, као ружични пунољци. Њихова нам се лепота допада; њихова нас живост очаравља, али свој суд морамо задржавати док не одрасту. Утисак, који она у првој години свога живота на нас учине, није марадаван.

Интересантан проблем за физиологију.

Личи ли мозак једног поворођенчета на мозак птичји или мозак мачји? — Или је он ниже природе, пошто

птица после неколико дана већ може да лети а маче да трчи? Кад долази мисао на место инстинкта?

* * *

Ритина колевка беше у почетку смештена у соби служавкиној; али ова оболе, те Лаура мораде узети колевку у своју собу.

Сваку ноћ прекидали су јој љубавне снове гласно дерање и тужно развучено јецање. По неки пут, кад је дете расположено, на место плакања долазило је по целе ноћи чудновато вежбање језика: непрестано мрмљање два или три, готово увек једнака слога.

На то се Лаура беше већ свикла.

Али је до очајања беше дражило Ритино плакање; оно дуго, продерано плакање, које је својствено деци која још не говоре: оно бесно плакање, које никакве речи нису у стању да ућуткају; плакање, код кога се не зна чему циља, и које, ако не изазива најдубље сажаљење, може да раздражи човека до беснила.

Лаура је била у највећем степену нервозна. Није имала рђаво срце, али њен темпераменат, прави темпераменат нашега доба, био је скроз и скроз раздражљив и чинио је робњом њезина тренутног осећања.

Радост и бол могла је осетити, обоје увек у великој мери, али за осећаје пак, који леже између ових, била је мало или и никако примљива. Олимписки мир виших природа беше јој непознат.

Неприметно, али поступно лечило ју је време од старих рана. Пожар у њеној души, велика страст која је испуњаваше, изгуби јачину и угаси се. Није жудела ни за каквом заменом, али баш то јој је и шкодило.

Хистерични наступи њезина девојанства повратили се. Она опет осети ону неограничену, ужасну досаду душе, која никад не налази мира.

Желела је таму, сан; тада је престајала да осећа, да мисли. Али ти часови мира били су због Ритине нервозности тако ретки!

Свако се јутро дизаше у рану зору с очајном свесношћу, да још један дан мора да живи. „Данас“ јој је пролазило мучно, исто као и „јуче“, исто као и „сутра“ — каква би то срећа била моћи заспати за вечност!

* * *

Једне ноћи било је дете немирније по обично; викало је и плакало немилосрдно до четири сахата у јутру. Лаура је покушавала да га успава, љуљајући га у колевци, носећи га горе доле по соби, певајући му, али све узалуд. Осећала се уморном; слабо јој је тело малаксало од мука због овог претераног и претешког бдења.

Метну малу опет у колевку.

Била је уморна. Зуби јој цвекотаху, а живци дрхтаху. Угаси свећу и реши се да се више не обзира на Ритино дрекање, но да покуша да заспи. Преко дана је веома болела глава. Уморним удовима беше потребно мира.

За једно кратко време дете беше мирно. Неко ванредно пријатно осећање обузе Лауру и она утопу у пеку врсту полудремежа.

Снажни људи не знају за онај благи осећај уморених живаца, за ону борбу крви и духа, у којој се победа и пораз мењају.

Тек што беше сав напшао на Лаурине очи, кад дете поче поново да се дере и плаче. Пола у сну покушавала је да умири Риту речима и шаптањем, али се мала дераше тако очајно, да се Лаура у пола издиже на своме

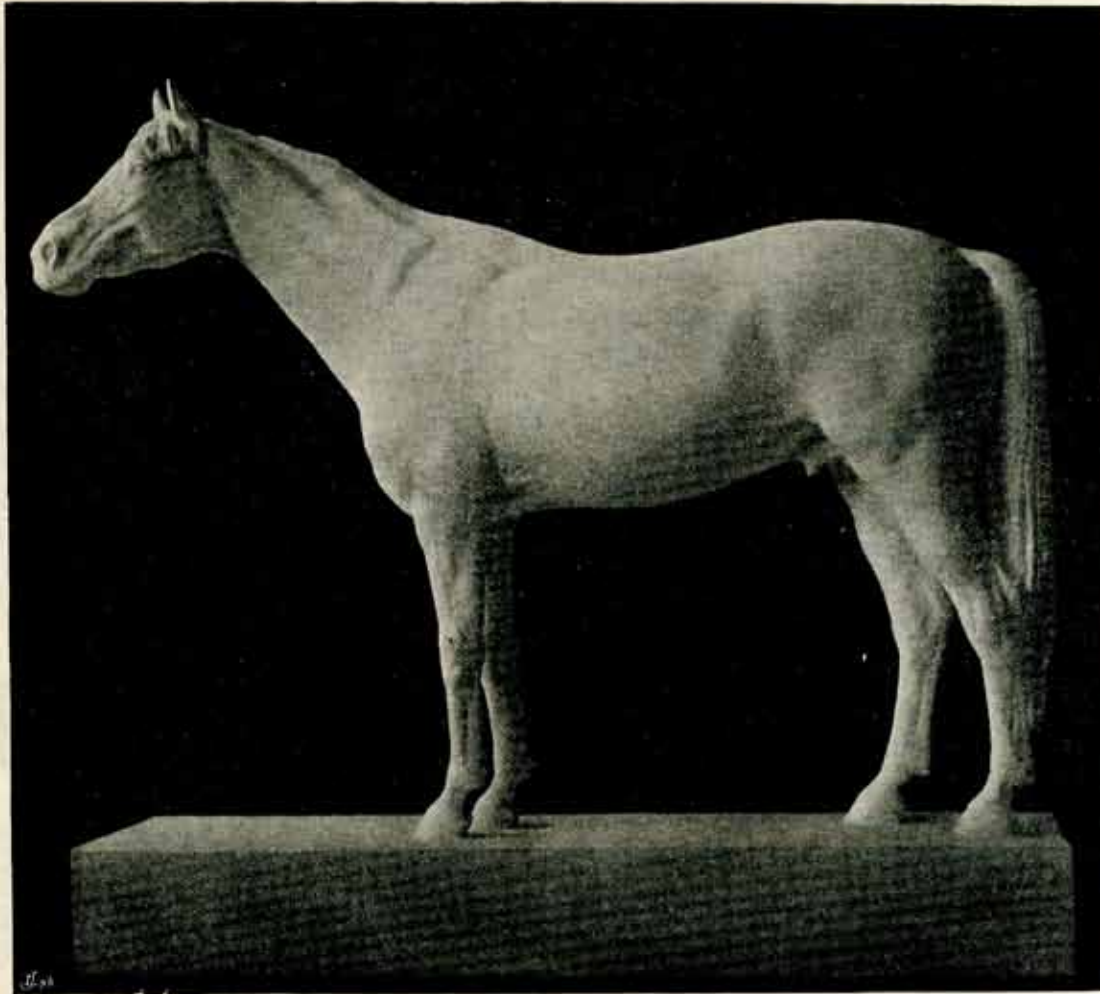
носила под срцем; неописаном брзином обгрли малу и обасу је пољунцима.

Неколико тренутака мислила је у ужасном страху да је дете убила. Сад, тек сад беше јој кћи рођена.

Притиште Риту на прса, јецајући и смејући се. Нешто се у њој ломило; срце јој је издржало кризу.

Гола јој рамена почеше дрхтати од хладне језе, али Лаура то не примећаваше. Пакетић палидрваца горео је на поду, полако, као ватрица у жбуну упаљена.

Мала је ћутала и гледала широко отвореним очима.

Р. Франгеш

Коњ

одру, испружи руку и с очајном суровошћу снажно удари слабо створење.

За тренутак умуче плакање, али тишина која наступи беше страшна.

Ужасна мисао пролете кроз Лаурину главу, као муња кроз облаке. Бледа, збуњена, преплашена попила по столицу крај постеље не би ли нашла свећу.

Прво палидрвце не упали, друго се сломи, треће се угаси.

„О, Боже!“

То беше све што изрече. Зграби цео пакетић палидрваца — и запали га; пламен букну као од пожара.

Са белог јастука из колевке гледаху на њу прве Ритине очи, непомично и мирно. С вриском се баци на дете. То је био први узвик мајке, која је нежно створење

У соби се поступно смркаваше. Само још по која плава жеравица пуцкајући догореваше.

Рита заспа на рукама своје мајке. И Лаура заспа у сласти новог осећања, улушкана мирним дисањем детињим, које скриваше главицу на мајчиним грудма.

Она се пробуди, радосна. Рађава јој душа нађе лека: *живети* значило је за њу *онет волети*.

Погледа на дете. Учини јој се тако драго, тако мило са његовим нежним и од спавања зарумењеним обрамцима и красно извијеним обрвама, под којима се скриваху лене очи.

Саже се, напajaјући се у својој топлој љубави осмехивањем невинашцета, осмехивањем свога детета, те потпуно заборави све своје претрпеле муке. Чинило јој се, да није више у овоме свету; беше јој као да гледа у небо.

* * *

Лаурина нова љубав брзо јој обузе све биће.

Ту није било тајанствености, борбе, заморености. Ова је страст налазила хране у себи самој; она је била и узрок и последица у исто време. Она ништа не захтеваше, па је зато и била увек задовољена. Само у давању било је њено највеће уживање.

Осим тога, ова је страст имала још и једну превласт над свима осталима — она је умиривала срце а ничим га није дражила.

Лаура се приметно опорави у томе осећању, које је потпуно ујединило обе жиже блаженства: неисказану радост и непрекидну поузданост.

Како само да раније није до тога дошла!

Вечно је истинита она приповетка о голој и сувој стени, која се, дирнута мађијским штапићем, нагло отвора, пуштајући из себе блистави извор.

То је баш право чудо великих страсти: оне долазе из себе самих, потпуно, као што се и звезде од једном појављују на понеким крајевима вечерњег неба у потпуној величанствености својој.

С Лауриним блаженством мешало се првих дана и слатко чуђење.

Створење, које она никад није сматрала за мисаоно, имало је душу, која је личила њеној. Мало нежно створење осећало је готово чежњу за љубављу, и страшно је тражило ту љубав у лицу мајчину.

Лаура се учила да чита из тих невиних очију. Видела је како из њих струје осећаји и мисли — час у блиставом сјају, час у нежном осећању, час заповеднички, час тужно. Интелект се у детету брзо разгори; а мајчина љубав даје му слатки сјај. Када би Лаура говорила, светлеле су лене, драге очице њезина детета, широко отворене, и тако су поверљиво и мирно гледале, да се у њима огледаше цела слика мајчине.

Било је тренутака, у којима је Рита изгледала велика, одрасла. Она је озбиљно, мирно слушала, с великом пажњом, што јој је Лаура говорила. Тада би се држала право као свећа, наслањајући ручице, стегнуте у песнице, на руке мајчине, а на нежну и ласкаву реч смејала би се слатко. Мало јој се тело тресло, а шест зубића при том се указиваху. — Лаура јој је тешала тисућу имена; час је називаше својим несташним мачетом, час слатком грлицом, час руменом трешњicom.

Личила јој је на све цвеће. Час јој је била јасмин, час крин, час невини различак. При сваком новом имену: мала би се смејала и љубила мајку.

Ноћу је постајала право слатко чудо: белих рамена, округлих груди и ножица, идеалних стопала — као листови од руже. Лаура је, посматрајући малу, плакала од усхићења и нежности. Горко је себи пребацивала, што је дете тако дуго напуштала.

Тада би клекла пред колевку и погнуте главе прекрстила руке, па у најдубљем кајању говорила, као да

је ћерка разуме: „Опрости ми, ашћелче моје! Опрости ми, љубави моја! Опрости, опрости!...“

Рано ујутру, чим би устала, узела би Риту на руке. Извела би лепо, румено дете, у кошуљци, на терасу, под хладњак, где је сазревало грожђе под августским сунцем.

Осећала је како се и сама подмлађује. Воља и радост за животом опет јој се повратиле; све је заборављала кад је била са дететом.

Кад пролеће наиђе — одену се биљке лишћем и цвећем, а кад жена мајком постане, — сине јој пролеће које доноси наду и поуздање.

Божанско се чудо, у свој величанствености, изврши у Лауре. Она изли своје биће у дете своје. У Рити је живело њено *Ја*, које је она раније сматрала за васкрсло из мртвих. Ко деце има — не може умрети. —

Усхићење првих, јасно изговорених речи, драг осмеивања, тисуће мирних радости, које само мајка познаје, све то испуњаваше Лауру изобиљем изненађења и усхићења.

„Сад сам је нашла“, говорила је себи: „ту праву, вечиту љубав. Она је моја, и нико је неће никад моћи од мене отети. Па и кад једном Ритин драган и супруг буде учинио да јој срце живље закуца, извесно је, да ћу и тада имати само да раширим руке, па да видим како она трчи к мени и виче „Мајко моја!“ Други ће неко открити тајне сазреле душе, али првенци њезиних осећаја моји су само.“

* * *

Под зрацима ове топле љубави цветала је Рита и расла. Постала је поносита, као обично деца која осећају да су вољена; црне јој очи постајаху све сјајније а на усницама се појављиваше све веселији осмех.

Већ је почела и ногом да полази; у почетку, разуме се, још и мало љуљајући се. Гледала је на своје лакване цинелице и на чарапице са црвеним и белим пругама, а када би хтела да их изује, изгубила би равнотежу; ништа не беше слађе и лепше но гледати је како се преврће и како се баца ножицама по ваздуху око белог облачка своје кошуљце.

Лаура је била стално са њом. Када је почела да трчи, трчала је и она за њоме; скривала се, а затим је узимала на руке и издизала високо, високо, колико је год могла, и покривала је једнако и увек бујицом од пољубаца. Једино јој је задовољство било, да је час овако, час овако облачи: да је чешља и косицу везује разнобојним трачцима.

Девојчице у својим луткама наслеђују материнске дужности; а мајке гледају у својим бебама лутке.

Матерински је осећај тако савршен, тако силан, да све обухвата, од највећег до најмањег. Час је песма, час шала. Он је духовна радост, а уједно, и то у великој мери, и чувствено уживање.

Лауру опет почеше да занимају састанци у апотеци. Собом је доводила Риту и показивала је са поносом. Свака

похвална реч, која би се малој упућивала, будила би јој светлост у срцу и очима.

Рита је ишла из руке у руку, праћена ласкањем, милоштом и обожавањем. Сви су је налазили симпатичном; а највише се допадаху њене очи, које су биле лепе као и мајчине, само с другим изразом, веселе и обешњачке. Свако је на њој налазио по нешто лепо; само је Андреја ћутао.

Кад би је узео на колена и љуљао механичким кретањем својих ногу, појавио би се, истина, осмех на његовим усницама, али би он при томе гледао укочено, набраног чела, преко детета у даљину.

Његови најповерљивији пријатељи, оба лекара, нису га разумевали. Стидљив и повучен био је увек, али су ипак држали да ће му се карактер променити, да ће бити отворенији и веселији — чим постане оцем. Промена је истина наступила, али промена на горе. Густ је био обавијао његов и иначе мртви дух; меланхолична укоченост, апатија, резигнација и жалошћу испуњена равнодушност скидоше му са лица свежу боју. И сам се губио са овога света, нечујно али без прекида, као што се губе боје на платну.

Лаура, која беше тако дуго повучена, опет заузео своје старо место у кући Тарамелијевој. Око ње и око њезина детета кретао се, као и раније, стари круг пријатеља.

Зима брзо прође,

Лаура је са дететом претрпела много којечега. Зубе је Рита добијала са великим боловима; уз то је боловала једнако од кашља и расхлађења.

Последњих карневалских дана било је мало и весело. Апотекарски помоћник појавио се једног вечера као Харлекин. Лаура, која је баш некла уштинке, посу га издашно шећером. Јело се заливало вином из приличног броја боца. Оба су лекара, огрнута платном, декламовала „Ореста“; један је гост подражавао гром, затим је какотао као кокошка, и напоследку говорио немачки.

При свему се томе Ритин детињи глас орпо у смеху; све је своје добре пријатеље гађала уштинцима.

И Лаура се краљевски забављала; тријумфујући је метнула дете на сред стола; помоћник јој је направно из једнога броја „Eco della Borsa“ трошошкasti шешир, са китицом од изрецкане хартије.

Затим наиђоше постови, а са њима и кишно доба. Лаура се користила рђавим временом, те је Рити начинила елегантну одећу.

Од своје старе сукње направила је ванредну кецељцу за дете, нишав посао — са пуно руница — и два ружи-

часта трака на раменима, који су изгледали као анђeosка криоца.

Цео дан је ишла и везла. Вечерима је плела чаране за дете, и ако их је имала већ читаво стовариште у свима бојама. Радила је без прекида, весело, истрајно.

Једне недеље, после божје службе, остављала је она у својој малој салону лезезу у кутију, док је Рита прелетавала молитвеник.

Било је баш двацаест часова, доба, када је сунце, за тренут два, продирало у собу кроз прозорску решетку и бацало плаву сенку на доворово лишће зидног огледала.

Андреја је покушавао да доведе у ред мраморно воће, које је дете било испретурало; изгледао је као утоноу у рачунању; с времена на време би застао и бројно на прете. Од једном викну: „Тачно данас!“

„Шта то?“ упита Лаура и наже се детету да му одузме молитвеник, коме је претила опасност.

„Данас је тачно две године од како је Уго умро.“ Лаура не одговори одмах. Узео уређивати листове на молитвенику, исправи их, и остави књигу на сто.

„Како време промиче!“ рече за тим, и узео једну јабуку из мраморног суда, на је откопча Рити.

Да ли се Лаура претварала? — Није допета. Она је заборавила.

Од оне велике страсти не беше више ни трага. Пожар оставља за собом пепео, то је тачно, али кад ветар нађе, он га разнесе.

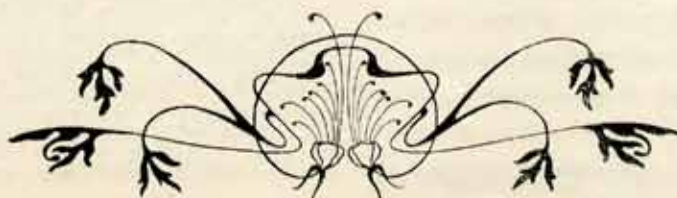
Кад се воли, кад срце, при самој помисли на растанак, хоће да пренукине, када се раздвајање и смрт учине једно исто — тада изгледа да је и заборав немогућ. Па ипак се заборавља. Дани протичу као таласи журнога потока; сваки од њих собом односи по деолић прошлости.

Зар не говори наука о пресушеним морима, о несталим планинама? На колико љубави, на колико нежних срдаца наилазимо у трави гробљанској, и не опажајући их, и не знајући за њих, а мислимо да смо ми први који љубимо, да смо једини. Наша нога гази по гробовима, а ми и не помислимо на смрт. Ми се заклињемо на вечну љубав, а љубав изумре пре нас.

Дуго је времена Лаура носила око врата медаљон са Уговим витицама. Једнога се дана играла Рита на њеном крилу, вукла је за уши, вешала јој се о врат, као што то обично чине мала деца, и при томе прекиде ланац а Лаура и не примети; медаљон паде на земљу.

Другога дана нађе га служавка разбијена и предаде га синјори. Витица је била избачена заједно са ђубретом.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

Живот

(из збирке „Фантоми“)

Промиче река клонуло, тужно,
Уморно дише и мили даље;
Понеки талас, одојче своје,
Одавно гладно, обали шаље.

И с груди њених отме се чедо,
Отвара уста, обали ступа,
Али се јадно, мамљено вјарком,
О стену, камен и песак слупа...

И хукне река, — ожали пород,
Али јој тужној утехе нема,
Јер чеда иду и редом гину,
А мајка залуд одмену спрема...

Р. Ј. Одавић

— ❧ Листаћи ❧ —

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧИЦЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

Туђе сузе

— Zofka Kveder Jelovčková —

Говорили смо о некој списатељици.

„Не допада ми се“, рече један. „Она не да никад себе, своје душе. Где је она, молим вас?! Њене су очи изгореле и ничега више нема на њихову дну; њени последи крстаре као детективи, оштро и хладно, и траже, откривају... Али где је она, где је њена душа, где је њено срце, где је њен смех, где су њене сузе!? Нећете их наћи, нећете!“

И други су тврдили:

„Да, заиста, нећемо их наћи. Она је таленат, одличан таленат, али има сувише мало одважности, или одвише поноса, да би нам дала више од тог свог талента; душе нам не да, и њене су очи у ствари хладне и ћутљиве, као манастирска окна у осамљеним улицама. Али то данас није довољно, данас кад расипамо крв свога срца, кад са болним весељем кидимо последње завоје са своје душе!“

„Није довољно, није довољно!“ понављали су други и одобравали говоре, да осуде списатељицу, ћутљиву и неприступну.

Најзад се чуо и глас моје пријатељице, која је имала сањиве очи и дубоку душу, и она је рекла, тихо и брзо:

„Није довољно?! Није довољно што иде за нама и кући наше сузе, што збира наше уздахе, и што нам чува наш редак смех?! Незахвални смо, незахвални смо сви ми.“

Поруменела је, спустила очи и није више проговорила цело по подне.

Кад сам пошла кући прањивим путем, и кад сам стигла на брег, уморна и сањива, осврнула сам се, и тада ми је изгледало да видим за собом високу женску при-

лику са хладним и истраживачким очима. Сагбала се и тражила је по прањини сузе свих оних који су ишли по том мучном путу пред њом.

Сабирала је те сузе и сваку је спуштала у своје срце. А кад је пришла ближе, видела сам да и из њених хладних, угаслих и истраживачких очију падају сузе на пут.

Падају те велике, тешке сузе и из њених очију на пут — али она иде даље, и њене ноге газе преко њених блиставих суза и покривају их прањином са пута. Иде даље и сагба се к земљи, и сваку туђу сузу, коју нађе, спушта у своје срце.

Са словеначког Us.

Крај осамљене клупе

„Љубим те!“ Једино су се те две речи распознавале на деловима скиданог писма, које је у роси позног августа трунуло крај осамљене клупе.

Уздах ветра и јавк грана, оголелих под дахом блиске јесени, спушта се низ стазу, зараслу у модро-жуту, давно прецветалу траву, и умире у магли, која се диже из ниских, пожњевених њива.

Вукова сенка, мршава и ћутљива, њиха се изнад мртве стазе, изнад опустеле клупе и поцепаног писма крај ње.

Ах! како све труне у влази позног августа, како се све претвара у широко гробље где је само жива бесмртна утвора: „Љубим те!“

М. М. Ускоковић

Кроз пуету

Бескрајна, празна равна... Надам се само да ћу на крају, у оној мутној линији, наћи што, на чему ће ми око застати; нешто, што ће ми празну и без жеља душу задржати и не дати јој да се расплине у бескрајности. Котрљају се гвоздени точкови, дахћу огњене груди и жури се ова мрка ђла да ми што пре учини услугу — а линија се измиче, мета ми бежи, и ја сам увек у тој мучној, једноликој празнини... У ваздуху осећам таласање неко; нешто ми нежно додирује лице и тихо склана очи — баш као да је последњи поздрав моје празне душе... И уздах ишчезава у пустој равни.

Ст. С. Н.

Прво себичење

Из хаоса никла је она. Скупивши све у себе, остала је пустош. Пустош је врећаше — на што ће сама?

— И тад поче стварати... Све је створила рад себе саме: направи дворе и у облацима и на земљи, и на сунцу и на леду, и у води и у гори, и на стењу... и рече: будите ми вечни. И створи забаву себи — биље и животиње, и рече им: рад тога, да ми се забава обнавља, ви се обнављајте. — А кад осети да јој треба неко, ко ће је служити, створи — човека. Хотећи да он сам погађа жеље и прохтеве њене, хотећи да је дворн, она му мораде дати разум. И затрепери злоба у њој с тога, и она, говорећи му: живи! помисли: мучи се! — И то јој беше мало пакости за оно мало разума, но, убацијући му срце у груди и говорећи: ово ти је врело живота, насмешених усана додала је: осећај!

Обнављај се, јер ми је потребна снага твоја, говорила је она човеку, служи своме. А то трајање, које ћеш животом звати, нека буде преплетано боловима, које ће ти осећања стварати! шапутала је она тад. И још: што више разума, то више осећања!

— Ја рођем против те себичности, Природо!

Ст. С. Н.

УЗ НАШЕ СЛИКЕ

Хрватски препород (сликао Влахо Буковац). Гошпар-Влахо познат је већ нашим читаоцима, јер је „Нова Искра“ до сада објавила неколико његових уметничких творевина. Слика, коју данас објављујемо, рађена је пре дванаестак година и приказује Хрватски Препород. Оригинал ове слике израђен је и употребљен за застор Хрватскога Казалишта у Загребу. Скица је била изложена у Првој Југословенској Уметничкој Изложби.

Католичка Саборна Црква у Котору. — Овај храм подигнут је 809. године после Хр., а немар му беше Андреја де Сараценис. Тек у XI веку добио је храм данашњи облик: три брода и два торња византијског стила, који фланкирају портал и галерију над њим. — Унутрашњост храма има 6 сводова и толико стубова. У позадини је ротунда са реликвијаријумом, у којем се чувају неколике светиње, а најзнатнија је тело Св. Трифуна, заштитника града Котора. У храму има и осам мраморних рељефа који представљају мучење Св. Трифуна. Овај светељ, као што се прича, уморен је мученичком смрћу у својој 18. год., за владе цара Деција (250. г. после Хр.). Тело му пренесоме Мџетачки мриари 808. г. у Котор, где је примљено са великим свечаностима, а већ 809. год. почело је слављење Св. Трифуна, заштитника града Котора.

Младост (вајао М. Антокољски). Пок. Марко Антокољски, руски вајар, рођен је у Вилни 1843. год.; био

је ученик Петроградске Академије, а од 1880. и професор у њој. Дела су му цењена са великог и здравог реализма. Најзнатније су му радње: *Иван Грозни* (1871., Еремитаж у Петрограду), *Петар Велики* (1872.), *Исус у Нароу* (1874.), *Сократова смрт* (1876.). — *Младост* је била први пут изложена у Париском Салону 1900. г.

Јужњачки врт (сликао М. Кл. Цричић). Познати хрватски сликар уводи нас овом радњом у благо поднебље Јадранског приморја. А ту је он у својој најмилијој уметничкој области, ту је он прави уметник. Љубав према предмету озрава се и у слици, те због тога она и везује пажњу гледалачку за производе овог несумњиво даровитог и искреног уметника.

Ангелус, Овчарица (сликао Ж. Ф. Миле). — Жан Франсоа Миле, француски сликар, рођен је 4. октобра (п. н.) 1814. г. у Грини код Шербурга. 1837. пошао је са стипендијом свога града у Париз, где је ступио у радионицу сликара Делароша, али, не слажући се са његовим правцем, брзо је иступио. По својој природи Миле је нагињао пејзажу и жанру, у чему се и прослави као ретко који уметник. Прво је почео радити по начину Ватона и Бушеа, докле не изложи 1878. год., у Париском Салону, свога *Сејана*. Од тога доба сав се посвети сликама из сеоског живота, којих даде читав низ. Мишљења о његовим радњама била су необично подељена. Сликe

му „Смрт“ и „Дрводеља“ не беху примљене за Салон, али се ширем кругу посетилаца необично допадоше. Али овај исти гледалачки круг омрзну га и жестоко нападе због слике му „Човек са секиром“. — Тек 1868. г. добио је Миле и званично признање: витешки ред Почасне Легије. — Миле је умро 20. јуна 1874. г. у Барбизону, где је живео још од 1849. г. За живота су га љуто критиковали и подцењивали, и тек је његова смрт одредила и вредност његовим радовима. Васнословним сумама откупљиване су и оне његове слике које за живота му почиваху у његову атељеу. Миле је имао необично велики утицај на натуралистичко сликање у Француској, а брзо за тим и преко граница своје отаџбине. — 22. септембра 1892. г. подигнут му је у Шербуру и споменик (мраморна биста, радио је Шани). —

Затон (сликао Т. Кризмај). — Овим радом приказујемо својим читаоцима овог млађег, несумњиво даровитог хрватског сликара.

На Јадранској обали (сликала Камила Зешко). — Словеначко сликарство, поред одличних имена Ферде Весела и Рикарда Јакопича, добија све више и више нових имена. У низу најмлађих истиче се и име Камиле Зешко, од које се очекују и несумњиво добре радње.

Коњ (вајао Роберт Франгеш). Дика хрватског вајарства, Роберт Франгеш, познат је Београђанима са својих одличних радова у Првој Југословенској Уметничкој Изложби. „Нова Искра“, вољна да послужи што бољем познавању југословенске уметности, ускоро ће приказати још неколике радње овог необично симпатичног и човека и уметника. —

Дечје лутке

Играчке су за децу „души посластица“. Најмилије дечје играчке су оне, које представљају жива, нарочито људска бића. Ови подражавани облици силно узбуђују дечју машту, њихову подобност илузије. Дете улива својим луткама живота, оно гледа у њима живе створове с којима весело ћерета; то су му мили, врни и послушни другови у игри, који се никада не противе. Мала девојчица нежно притискује на срце своју лутчицу, као што са њом поступа њена мајчица. Као што мајка негује и назива своју девојчицу, тако и ова лебди над својом лутчицом. Она умива и купа, поји и храни своју лутку, чешља је, одева и кинџури; њени први покушаји са иглом намењени су кошуљци и хаљинци за милу лутчицу. Срећно је дете које може да пева: „Лутко моја, лутчице, хајде да играмо!...“

Деца сматрају лутке као један део свога бића, она показују нагон да споје лутке са својом личношћу, да их придруже својој самосвести и самоосећању. Дете је уверено да само оно разуме и чује своју лутку. По дечјем мишљењу, лутка мора све да буде и све да чини као и њена господарица. Лаура Брицмен, која је била слепа и gluva, начинила је својој лутци повез преко очију. Једно девојче

од шест година боловаше од црвених оспа; чим је оздравила, она је нашарала своју лутку црвеним пегима.¹⁾

Лутка није само играчка у рукама девојчица, већ кадшто и дечака. Занимљиво је да лутке привлаче не само децу, него и примитивне, природне људе. По Џону Лебоку, и дивљаци воле лутке. Данашњи народи на Истоку такођер уживају у представама са луткама. Лутака има данас у свих народа, у свима земљама, од Сибира до Мадагаскара. Нарочито су омиљене лутке у артичких народа, као Чукча, Остјака и Ескима. Ови народи граде лутке од костију, мржених и мамутових зуба, одевајући их кожом. У Гренланду нађене су лутке и у дечјим гробовима. У Индијанака је обичај да међу, место умрле своје деце, лутке у колевке, које их подсећају на њихове љубимце. Оне их носе свукуд уза се, по годину дана.²⁾

У афричких црнаца има лутака од палмове сламе. Деца Бечуанаца сама граде себи лутке од земље.³⁾ У неких црначких племена влада обичај, да пунолетним девојкама дају по једну лутку, које оне чувају докле не добију деце. Ове се лутке у њих сматрају као светиње, од којих се никако не растављају. Па и мухамеданска деца имају и имала су лутака. Тако се прича за Мухамедову жену Аншу, да је и своје лутке понела у пророков харем.

И деца старих народа имала су лутака од глине, дрвета, метала и слонове кости. Лајденски музеј има мисирских лутака, које изгледају као да су грађене у Нирнбергу. У Берлинском етнографском музеју показују мисирску

¹⁾ Sally-Stimpfl, Untersuchungen über die Kindheit, 1897. p. 39.

²⁾ R. Andree, Ethnografische Parallelen u. Vergleiche, 1889. p. 89.

³⁾ Dr. H. Ploss, Das Kind, Berlin, 1882. II. p. 295.

дрвену лутку са покретним ногама, која има на глави нешто налик на косу. Стари Јелини и Римљани такођер су имали лутака од глине и слонове кости. Одрасле девојке жртвовале су своје лутке богињи Афродити (Венери), остављајући их у храмовима ове богиње. Сачувана је једна песмица од Сафе, у којој се описује овај давнашњи обичај. У Ватикану се чувају многобројне играчке, нађене у римским катакомбама; међу њима има и лутака од слонове кости са покретним рукама. У Берлинском етнографском музеју могу се видети лутке од теракоте, са покретним ногама, из старе Атине. Глинених лутака нађено је у гробовима — могилама — неких изумрлих народа у Сев. Америци. У дечјим гробовима старих Перуанаца такођер су нашли дрвених лутака са колевкама. Има научника који тврде, да лутке, као играчке, допиру до преисторијских времена, јер су донета у преисторијским гробовима нађени неки мали, примитивни, неспретни кинови. Ну Хернес сматра да ови облици преисторијске уметности не представљају лутке за игру тадашње деце, већ идоле, фетише. Па ипак су ови идоли показивали највећу сличност са најстаријим луткама.

Уопште, тешко је повући границу између фетиша и лутке. Може бити да су лутке биле првобитно идоли, који су из верских разлога метани у дечје колевке, па су се тек у дечјим рукама претварали у играчке.¹⁾ Ово потврђују не само неки стародревни обичаји, већ и извештаји многих путника-испитивача. Тако има и дан-данашњих дрвених лутака у Индији, које служе у исто време као заштитни дух и као дечја играчка. Ну могућно је да је само задовољство одраслих људи у грађењу пластичних, подражавних облика створило деци играчке, а да при томе није играла улогу никаква религијозна идеја. Сем тога, може се претпоставити да је, у овом погледу, имало у ела и инстинктивно старање првих људи о дечјем занимању, нека врста примитивног васпитања. То потврђује и старање неких грабљивих животиња, које својим младунцима, зарад игре, набављају лов. Пешел-Леше запазио је, шта више, у мајмуна нешто налик на игре са луткама.²⁾

Било да су лутке, ова дечја деца, постале из верских обичаја, било као последица природних нагона, њихов је значај за дечји свет веома велики. Играјући се са луткама, девојчице се припремају за свој будући матерински позив; нежни матерински нагон, социјални инстинкти дечији ту налазе себи најприродније хране. С тога је појмљиво што деца преобраћају у лутке све предмете које могу носити: јастуке, штапове, папуче, мараме, кишобране, виљушке... С тога није чудо што је љубав дечја према луткама тако силна и што дуго траје, те се сачува и према најбеднијим луткама, које су изгубиле свој негдашњи сјај, румену боју и раскошно одело. Зар је тада загопетно што песник тепа својој драгој: лутко бела!

П. М. Илић

Изложба Менцелових радова у Народној Галерији у Берлину

Са помном, уобичајеном само за крунисане главе, спуштено је у гроб пре два месеца тело Менцелово. Ши-

¹⁾ K. Groos, Spiele der Menschen, 1899, p. 402.

²⁾ K. Groos, Spiele d. Menschen, p. 398.

ром целе Немачке беше одјекнуо глас о смрти уметниковој, а сва гласила немачка обасуно једнодушно хвалама „највећег сликара свога народа“. Муњевитом брзином изниче читава литература о Менцелу, а од пре дваестак дана ево нам и изложбе његових радова. Смештено у два пространа спрата лежи ту без мало све што је уметник за дуга века свога створио. Нису то само довршена дела, што су ту изложена, већ и тисућама скица, безброј цртежа, најразноврснијих илустрација, студија; свих ових, на први поглед, безначајних ствари у којима се огледа процес уметникова стварања. Ми смо тако доведени у zgodан положај, да можемо пратити целокупни развој уметников и то је оно, што овој изложби даје нарочити карактер. Док нам се у довршеним делима једнога уметника представља већ израђен темперамент његов, и у пуној се светлости износи низ извесних идеја његових, дотле нам ови покушаји, ове скице, студије, ови недовршени радови показују, како су мисли уметникове постепено зреле, кроз какве су промене прошле, пре него што су добиле свој одређени облик. Нама се тако даје могућности, да загледамо у тајанствене дубине уметникове душе, да схватимо развој духовна живота његова. Хисторија једнога уметника постаје хисторија његових дела.

У свима радовима Менцеловим огледа се један човек, који је темперамента своје расе: баснословно истрајан, строго савестан — човек који сам тражи од себе много више него што то други од њега захтевају. Он није пријатељ елегантних облика, складних и грациозних покрета: он свугде тражи нагу истину, сирову и неизрађену, Са доста суровости, својствене људима охолим, што увек траже себи признања, он је пре свега Прус, поносит са својих личних врлина, охол на своју прошлост. Његов народни понос потхрањују нарочито два светла имена из новије хисторије његове: Фридрих Велики и цар Вилхелм I. Оба ова владоца наша су у Менцелу свога сликара. Сликама „старога Фрица“ дугује он своју велику популарност у Пруској и наклоност царскога двора.

Фридрих Велики има донета у хисторији веома маркантну физиогномију. „Мислилац у оклопу“, човек који је обема рукама радио, једном за војску, другом за народ и уметност, и то беспрекидно, осећајући, да су двадесет и четири часа сувише мало за посеведни рад на добру свога народа. Као војник, то је „краљ, који је добио пет, битака“; који је потпуно преобразио војску, начинивши људима од челика пекадашње „синове Марса са лицем Парисовим“, — јунаке дама разнежених удова; унутра одлучан реформатор на свима гранама државнога живота; у својој црквеној политици до крајности толерантан, остављајући свакоме отворено поље „да на свој начин буде блажен“, не обзирајући се много на Светога Оца у Риму, „који се поуздано беше већ навикао на окретање земље“. Као праведни судија и заштитник потлаченога, он је постао легендарна личност. Нада све то заштитник наука и лепих уметности; стожер, око кога се крећу највећи мислиоци и уметници тога доба. Једну од најприкладнијих слика његових показују нам ови стихови Волтерови:

Il est grand roi tout le matin,
Après diner grand écrivain.
Tout le jour philosophe humain
Et le soir convive divin.

Овај краљ, који живи у скаскама народним, чија се успомена још и данас стално потхрањује легендама, изгледа у Менцеловим сликама веома прозаичан. Нису ухваћени они momenti, који физиогномији великога краља дају њене карактерне црте. То није више она идеална личност,

у којој се у народу са побожношћу приповеда; није то више онај необичан човек, што је целоме једном добу дао своје име. Ми имамо у месту тога пред собом човека, који живи животом најобичнијих људи. При чаши вина, после обичне вечере, он води оштроумне разговоре са „друштвом округлог стола“ у своје замку Сан Суен у Потедаму (на слици *Tafelrunde*); он се пред својом дворском свитом забавља свирањем у омиљени му инструмент флауту (на слици *Flötenkonzert*); са својим хисториским штапом, који одмах подсећа на костобољна човека, и са бурмутицом у десној руци пролази он кроз народ који се сакупио да га поздрави (на слици *Friedrich der Grosse auf der Reise*). На свима овим сликама срета нас исто подругљиво, скептично лице; висока, снажна фигура старог Фрица, у униформи, коју је уметник у музеју верно снимио и дугмад јој савесно избројао. Нигде није приметан покушај, да се прикладним средствима изглади одвећ прозачан утисак ових сцена. Овде нам се и нехотице намеће једно поређење. Рембрантова *Нокна стража* оставља дубок и трајан утисак, ма да је догађај, који се у њој илуструје, сасвим обичан. Ну она ништа друго и није до химна светлости. Једна најобичнија сцена преобраћена је на тај начин у бајку; свакидашњица је добила свечан изглед и много достојанства. Ништа од свега тога у овим сликама из живота Фридриха Великог. Пред њима човек не добија никако утисак, да је то кака необична личност, што је ту представљена. Ми осећамо свугде да је ове слике радила рука једнога великог илустратора. У својим младим годинама Менцел беше принуђен да илуструје једну хисторију Фридриха Великог; у другој серији својих илустрација он је дао верну слику униформама и ратне опреме у војске Фридрихове. И ове велике слике, рађене масним бојама, дају се замислити само са неколико безначајних фраза, неписаних испод њих или над њима.

Исти утисак производе слике, у којима је представљен цар Вилхелм I. Нарочито *Крунисање у Кенигсбергу*. Представљен је онај театрални моменат, кад краљ, окружен великодостојницима и дворанима, диже мач и изговара заклетву. Требало је у слику унети сто тридесет и два портрета људи, који имаћу амбицију, да будућност зна, како су и они у тренутку овога свечаног чина егзистирали на овој, пуној таштини, земљиној кугли. Требало је сва ова равнодушна лица ставити једно поред другог, чувајући се веома обазриво, да не буде испуштен из вида ранг, који она имају, и достојанство, које она у друштву уживају. Ми с тога не добијамо утисак, да су се ови одабрани људи ту скупили као сведоци једнога великога чина, већ имамо пред собом једно друштво које је ту само за то да би било насликано. То су управо личности, што су пред сликаром „седеле“. Физиогномија ових људи издаје, да је поглед уметников почивао на сваком од њих.

Осим ове особине илустратора, коју је Менцел из година своје младости наследио, избија овде на видик још једна особина његова. Менцел је придошлица. У младости сиромашан илустратор диплома, позивница, проспеката, јеловника, карата; у зрелим годинама сликар на једноме од најмоћнијих дворова европских. Придошлица у животу остао је придошлица и у уметности. Сликајући околину Фридриха Великог Менцел је имао да представи оно исто друштво, које је Гевсборо (Gainsborough) у Енглеској у исто доба сликао. Беше то за последњих дана оне рококо-периде, која је у Вато-у (Watteau) нашла свога најизвршнијег тумача. Краљ и дворска породица најелегантнија су лица у држави; министри, генерали,

кардинали, научници, уметници, све су то галантна господи, људи добра тона и лепо васпитана укуса. Ово друштво лаких, етеричних дама са белим, нежним удовима; витких, етаситних кавалера у кокетно намештеном оделу имаће своје парочите покрете, као и свој парочити језик. Мучно би било замислити, е се у оној лакој, кокетној архитектури, каку нам представља замка Сан-суен у Потедаму, крећу фигуре тешких корака, претрипане тешким украсима. Како се складно допуњују слике Ватовљеве са својом околином у замку Потедамском! Сасвим је друго друштво, које нам Менцел износи. Све су то придошлице, које доводи у неприлику нова средина, у којој су се нашли. Тешко кретање удова, као и тежак ток мисли; ћошкасти, мало естетични гестови, као и усљено изражавање у читаву хаосу од реченица. То су Немци, којима, да се послужимо речима Фридриха Великог, „недостаје језик и укус“. Менцел нарочито воли друштво ових људи; он шта више осећа задовољство, да слика придошлице. На слици „Ballouper“ веома обраћа пажњу један високи господин овога жанра. Са зделом укусна јела у једној руци, шапо-клаком, у другој руци, доведен у велику неприлику при мучном осећању глади, он је тешку ситуацију, у којој је немогућно помоћи се само са две руке, решио на један доста комичан начин. Шешир је нашао своје место међу ногама; проблем је срећно разрешен. Облапорно прождире своју вечеру ова личност, нимало отмена изгледа, не наштећи се много око тога, што је изложена смећу накосне публике. И покрети Фридриха Великог вређају често пута својом грубошћу. На слици „Friedrich der Grosse auf der Reise“, непријатно осећање производи онај његов покрет леве руке. Ни држање тела његова при свирању у флауту (на слици „Flötenkonzert“) није прилично једноме чеду рококо-периде.

(СВРШИЛИ СУ)

* Проф. Милан Вујановић (Београд) поднео је Архијерејском Сабору Краљевине Србије свој превод пробраних беседа владике Босијеа „Похвалнице, беседе на разне велике празнике и посмртни говори“. —

* Богдан Ж. Ђорђевић, учитељ у Земуну, довршио је и сада разавише „Учитељски Календар и Шематизам за годину 1905.“ — Цена је календару 1-20 круна (1-50 дина.). —

* У издању уредништва „Гласа Српства“ штампана је књижица „Јапан и Кореја“. Ово је опис земље и народа, написао га Ј. И. Рудњев, а с руског превео Х. Цена 30 пара динареких. —

* Из штампарије С. Хоровица (Београд) угледала је свѣта нова књига „Психичке Студије. 1. Шта бива после смрти? 2. Гласови с оног света.“ Дело је преведено са француског (али се не помиње ни писац ни преводилац), у величини је 8°, а има 84 стране. Цена није означена. —

* Бран. Б. Тодоровић, наставник у Срп. Краљ. Трговачкој Академији, превео је и штампао дело Д-ра Ј. К. Крајбига „Контокорент, текући рачун“. Књизи је цена

3-50 дин. Може се добити само у књижари Маричића и Јанковића (Београд). —

* Богословско-књижевно друштво „Слога“ (Сремски Карловци) почело је издавати књижице за православни српски дом и школу. Првој књижици наслов је „Ускрс Господа Исуса Христа“. У њој су преводи прмоса са тропарима, стихира, јеванђеља, слово Јована Златоустог са тумачењем митрополита Платона и побожни обичаји српске православне цркве о Ускресу. — Ово је издање приредио богослов Стеван Каћански, а књижици је цена само 10 потура. —

* У 4. овогодишњем свеску италијанског листа „Nuova Rassegna“ штампане су, у одличном преводу Г-ђе Умберте Грифини, српске народне песме: „Диоба Јакшића“ и „Орање Марка Краљевића“. — Стјепан Илић штампао је превод своје песме „Бакому Леопардију“, а Бошко Десница превод Војислављеве песме „Јутро“. Штампарска погрешка „Кјиџ“ место „Пиџ“ биће јамачно исправљена у 5. броју. —

* У току 1904. године приновљена је Народна Библиотека (Београд) са: 960 дела (нумера), 33 рукописа, 28 писама и других писама, 10 штампарских првина, 14 карата и слика (са 6 дупликата) и 108 новина и листова (са 94 дупликата). На крају 1904. године инвентари Народне Библиотеке имали су у себи: 39.060 дела (нумера), са 85.450 књига и 15.059 дупликата, 867 старијих и новијих рукописа, 1.316 писама и других писамена, 208 штампарских првина, 2.436 карата и слика (са 72 дупликата) и 1.733 броја новина и часописа (са 513 дупликата). —

* Прешлога месеца почео је излазити у Сарајеву српски лист „Наш живот“. Уредник је Коста Мајкић (Сарајево, Ђемалуша бр. 74.), а у програму је да лист ради на васпитању и образовању Срба у Босни и Херцеговини, да шири здраве и савремене појмове о организацији српског друштва, и да утиче на привредно и материјално јачање и унапређење српског народа. Листу је девиза: „Морамо познати зло што нас је сколило и које нас води погнуби, јер ћемо се само тако ослободити од зла и сачувати од пропасти.“ — „Наш живот“ излази двапут месечно у свесцима од 1 табака, а цена је сваком свеску 24 потуре. Распродавцима 30%. —

* Г-ђа Ј. Перовићева Поморишчева превела је са немачког језика дело Берхарда Хелвинга „Темпераменти код деце; њихова карактеристика и васпитање у кући и школи“. Књига се може добити у књижари С. Цвијановића, а цена је 1 динар. —

* „Коло Младих Срба“ у Будимпешти обратило се молбом Матици Српској да се не заборави прослава стогодишњице од рођења и педесетогодишњице смрти књижевника српског Јована Стерије Поповића (1806 † 1856). Матица се одазвала позиву и ради остварења ступиће у договор са Краљ. Срп. Академијом Наука. —

* Одобрена су правила „Змаја“, друштва српских књижевника, новинара и уметника. Управа друштвена обраћа се свима Србима књижевницима, новинарима и уметницима у Аустро-Угарској и позива их на упис у чланство. Правила друштвена шаљу се сваком на захтев. Уписнина је 5 круна, месечна чланарина 2 круне. Новац се шаље г. Св. Коларовићу, професору у Ср. Карловцима, а све друго, што се тиче друштва „Змаја“, или друштвеном старешини (Паја Марковић Адамов) или тајнику (проф. Милан Недељковић). —

* Руски књижевник Николај Ив. Коробка (Петроград) послао је Матици Српској за „Летопис“ почетак својих студија о новијој књижевности руској. Ту су расправе о Всеволоду Гаршину и Антону Чехову, а накнадно ће послати о Максиму Горком, Владимиру Корољенку и Леониду Андрејеву. —

* Матица Српска примила је и дала на оцену ове рукописе: „Смрт Смајил-аге Ченгића“, превод Араџево песме „Дозивање на лешину“ и позоришну игру „Шваља“. Нису примљени рукописи: „Радослав Павловић, велики војвода босански“ и превод трагедије М. Љермонтова „Људи и страсти“. —

* Миливоје Ј. Маленић, новинар, дао је у штампу своје културно-историјске слике из прошлости српске престонице „Из старог Београда“. У књизи је описан изглед и развратак Београда у прошлом веку, од времена Сулејмана Скопљак-Паше па до преласка Београда у српске руке. Неколики огледи из овога дела штампани су у „Трговинском Гласнику“. — Књига ће изићи до 15 штампаних табака велике осмине, а цена ће јој бити 2 дин. Поруџбине прима писац (Косанчићев Венац, 13.). —

* Српско академско друштво „Зора“ одржало је 7. маја о. г. свечани комерс у спомен пок. Антуну Фабрицу, уреднику „Дубровника“ и „Срђа“ и свом почасном члану. О животу и раду пок. Фабрица говорио је правник Јован Радаковић. —

* Мађарска Академија Наука у Будимпешти одликовала је на свом скупу (10. маја о. г.) расправу свога дописног члана Д-ра Стевана Бугарског, редовног професора у Будимпештанској Ветеринарској Великој Школи, „О утицају медијума на брзину и равнотежу хемијских реакција.“ Писцу је додељена награда од 1000 круна и академијино признање што је својом расправом решио једно од најважнијих питања у научној хемији. —

* Дружина ученика виших разреда гимназије у Крагујевцу дала је у штампу збирку својих радова. Збирка има дружинско име „Подмладак“, а изиће до 5 штампаних табака. Цена је 0.50 дин. — Скупљачима 10%. —

* Типографско певачко друштво „Јакшић“ пренеће у току ове године прах свога патрона, песника Ђуре Јакшића, са Гробља Св. Марка у Ново Гробље. —

* У Нишу је почео излазити шаљиви илустровани лист „Кића.“ Власник је и уредник Мих. Ј. Оцокољић.

* Овогодишња Вечка Сликарска Изложба допела је нашем уметнику Г. Паји Јовановићу највеће одликовање: државну златну медаљу. Честитамо!

* Г. Саво П. Вулећ, председник општине Петњске, дао је у штампу прву збирку својих црта, слика и приповедака. Књизи је цена 2 круне (2 динара), а ако претилатнички одзив буде што бољи, биће ова цена спуштена, те ће писац претилатницима надокнадити разлику или новцем или књигама. —

* Г. Милош Пајевић, пређашњи управник Подунавске Пчеларске Задруге (Београд, Дубљанска улица, 29.) даје књижевима 40% попушта а појединим купцима за 0.50 дин. своју књигу „Поука о пчеларству.“ —

* „Снас“, антиалкохолно удружење српских учитељских приправника у Сембору, одржало је 8. маја свој састанак на ком су читани ови говори: „Слога и антиалкохолни покрет“ (В. Чубриловић, приправник IV год.), „Здравље и народни напредак“ (В. Вртинрашки, припр. IV год.), „Српски народни учитељ и алкохол“ (К. Ма-

ринковић, припр. IV год.) и „О дувану“ (Д. Јовановић, припр. IV год.). —

* Д-р Јован Б. Јовановић штампао је и дао у продају своју расправу „Увод у новију историју ратне вештине.“ Књизи је цена 0.50 дин. —

* Капетан Љубомир Балтић (Београд) саставио је и штампао „Учебник за редова пешака.“ Цена је 0.50 дин.

86 Српска Књижевна Задруга 86 *Избор поучних састава Доситија Обрадовића.* Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1904. — 13×19 см., 240 стр. —

87 Српска Књижевна Задруга 87. *Васкрс државе Српске.* Политичко-историјска студија о првом српском устанку 1804—1813. Написао Стојан Новаковић. Друго допуњено и поправљено издање. (Ова је књига награђена из фонда пок. Ђорђа С. Ђорђевића). Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1904. — 13.5×19 см., 252 стр. —

88 Српска Књижевна Задруга 88 *Еквиноције.* Драма у четири приказе. Написао Иво Војновић. — Београд, штампарија „Доситије Обрадовић“ 1905. — 13.5×19 см., 107 стр. —

89 Српска Књижевна Задруга 89. *Приповетке Милована Ђ. Глишића.* Књига прва. Београд, штампарија „Доситије Обрадовић“, 1904. — 13.5×19 см., 232 стр. —

90 Српска Књижевна Задруга 90. *Хаџи-Ђера.* Приповетка. Написао Драгутин Ј. Илић. — Београд, штампано у штампарији Д. Димитријевића, 1904. — 13.5×19 см., 246 стр. —

91 Српска Књижевна Задруга 91. *Слике из живота.* Написао Светозар П. Рајковић. Београд, штампарија „Доситије Обрадовић“, 1904. — 13.5×19 см., 175 стр. —

92 Српска Књижевна Задруга 92. *Холандска.* Написао Е. де Амичис, превео с италијанског Миодраг Ристић. — Београд, штампарија „Доситије Обрадовић“, 1904. 13.5×19 см., 425 стр. —

Музеј Српске Земље. Из Годишњака XVIII Српске Краљевске Академије. — 11×16 см., стр. 24. —

Appel Polonais. A tous les Gouvernements, Partis et Cercles politiques, Hommes d'État, Journaux, Associations, etc. — Paris, Imprimerie G. Maurin, 71. rue de Rennes, 71. — 1905. — 16×24 см., стр. 20.

Ivan Detelić—Nevesinski: *Raskidanje niti.* Pripovijesti i crtice. Cijena 1 kruna. Zagreb, 1905. Nakladom pisca. Tiskara Braće Kralj, 13×20.5 см., стр. 109. —

Josip Kosor: *Optužba.* Pripovijesti. Cijena 1 krunu. Zagreb, 1905. Nakladom pisca. Tiskara Braće Kralj, 13×20.5 см., стр. 106. —

Бакон Авакум. Историјска слика у 2 чина. Написао Мих. Сретеновић. Београд, издање књижаре Боже О. Дачића код Вука Ст. Караџића, 1905. — 13×19 см., стр. 37. Цена 40 п. дин.

Свету (у седам песама). Спелвао Михаило Ј. Заставниковић, учитељ. Крагујевац, штампано у штампарији код „Просвете“, 1905. — 13×21 см., стр. 21. цена 0.20 пара дин.

Свеска 93—95. Мала Библиотека. Уредник Ристо Кисић, власник: издавачка књижарница Пахера и Кисића. Број III—V, година VII., 1905. — Ј. Вологанг Гете: *Страдање младога Вертера.* С немачког прево Бранко Мушички. Цијена 90 потура — (1.20 пара дин.). У Мостару, 1905. Штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. — 10×15 см., стр. 330. —

Српска Краљевска Академија. *Годишњак XVIII, 1904.* Београд, штампано у Државној Штампарији, 1905. — 11.5×16 см., 440 стр. —

Хајдук-Вељко, највећи српски јунак новијега доба, од Ср. Ј. Стојковића. Прештампано из „Нове Искре“. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1905. — 14×21 см., 93 стр. Цена 0.80

Авдо Карабеговић: *Пјесме.* Београд, штампа Ч. Стефановића преко од „Руског Цара“, 1905. — 13.5×20 см., 58 стр.

Д. Ђ. Омчикус: *Ђорђева љубав.* Новела. Прештампано из Летописа Матице Српске. — У Новом Саду, штампарија Српске књижаре Браће М. Поповића, 1905. — 17×25 см., 38. стр. —

Генерал Пјерон. *Упут за обуку пешадије за рат* Превео Ж. Станисављевић, потпоручник. — Београд, штампа Савић и Кошч., 1904. — 10.5×14.5 см., 173 стр.

Таковски устанак, од К. Миленовића, професора. Београд, штампа Ч. Стефановића преко од „Руског Цара“, 1905. — 13×19 см., 39 стр. — Цена 30 п. д. —

САДРЖАЈ:

Божанка, од Зар. Р. Поповића (свршиће се).
Успомена, песма Душана Малушева.
Девојка у данашњем друштву, од П. Ј. Одавића.
Молитва, песма М. Јелића.
Хајдук-Вељко, с нарочитим погледом на народну појезију о њему, од Ср. Ј. Ст. (свршиће се).
Ризумалина песма, од Dis.
Судија за брачно парнице, драмски интермецо, од М. Сервантеса, превео Х. Даничо.
Базна, написала Е. Неера (наставиће се).

Живот (из збирке „Фантоми“), песма Р. Ј. Одавића.
Листања: Туђе сузе, Zofka Kveder Jelovskova, са словеначког Us. — Крај осамљене клуне, од М. М. Ускоковића.
— Кроз пуну, од Ст. С. Н. — Прво себицење, од Ст. С. Н.
Уз наше слике.
Хроника (Наука, Уметност, Разно, Библиографија).
СЛИКЕ: Хрватски препород. — Јужњачки врт. — Католичка Саборна Црква у Котору. — На Јадранској обали. — Ангелус. — Затон. — Младост. — Овчарица. — Коњ.